

HISTORIA OBSZARU OBECNEJ GMINY SOLEC-ZDRÓJ

W czasach pierwszych Piastów, teren ten leżał w dzielnicy sandomierskiej. Dzielnice podzielone były na kasztelanie. Rejon Solca leżał w kasztelani wiślickiej. W czasach rozbitcia dzielnicowego (w 1146 roku) powstało samodzielne Księstwo Sandomierskie. Księciem był Henryk syn Bolesława Krzywoustego. Henryk Sandomierski był dobrym gospodarzem i sławnym rycerzem. Zginął w 1166 roku w czasie wyprawy przeciwko Prusom. Po jego śmierci wydzielono z części dawnego księstwa nowe państwo: Księstwo Wiślickie. Solec-Zdrój i okolice weszły w jego skład. Władcą był najmłodszy syn Krzywoustego -Kazimierz zwany później Sprawiedliwym. Samodzielne księstwo wiślickie istniało do 1173 roku. Następnie weszło w skład księstwa sandomierskiego. Władcą księstwa był Kazimierz Sprawiedliwy (1173-1194). Po jego śmierci księstwo było we władaniu różnych władców. Byli wśród nich Leszek Biały i Bolesław Wstydlivy.

Największym nieszczęściem w tamtych latach były najazdy tatarskie. Pierwszy miał miejsce w 1241 roku, a drugi w 1259. Solec-Zdrój leżał właśnie na trasie najazdów.

Mimo najazdów wiek XIII i XIV był to okres intensywnego rozwoju tych ziem. Tendencje te wzmocniło zjednoczenie Polski za Władysława Łokietka na początku XIV wieku i gospodarność jego syna Kazimierza Wielkiego. Podział administracyjny kraju na kasztelanie został w XIV wieku zastąpiony podziałem na powiaty, związanym z podziałem na okręgi sądowe. Powstał też nowy urząd królewski do zarządu terenowego, był nim starosta.

Ziemie obecnej gminy weszły w skład powiatu wiślickiego, natomiast starosta urzędował w Nowym Korczynie. Powiat wiślicki istniał do końca istnienia I Rzeczypospolitej, do 1795 roku.

Początki samorządu wiejskiego sięgają czasów średniowiecza. Wtedy to przeniesiono do Polski tak zwane „prawo niemieckie”. Był to wzorzec ustroju wsi stosowany w Niemczech i ustanawiany na polskiej wsi. Nie musiało to wiązać się z osadnictwem niemieckim. We wsi na prawie niemieckim chłopcy mieli ściśle określone prawa i obowiązki, dzierżawili ziemię opłacając czynsz. Mieli prawo wychodu, czyli prawo odejścia ze wsi po spełnieniu pewnych obowiązków. Na czele wsi stał sołtys (zwany też wójtem), posiadający to stanowisko na prawach dziedzicznych. Sołtys miał prawo zakładania karczem i jatek rzeźniczych. Przysługiwało mu prawo do 1/6 części z czynszów i 1/3 z opłat sądowych. Samorząd wiejski wyrażał się głównie w samorządowym sądownictwie. Mieszkańcy wsi sami wybierali ławników sądowych, którzy pod przewodnictwem wójta sądzili głównie sprawy cywilne podległej im ludności. Był to sąd wiejski zwany też ławą wiejską¹. W tamtych odległych czasach po raz pierwszy padają takie nazwy jak „wójt”, „sołtys”, „ławnicy”. Te określenia będą później przeniesione do bardziej współczesnych rozwiązań ustrojowych.

Prawo niemieckie rozwijało się głównie w czasach średniowiecza. Dzięki niemu chłopcy chętniej osiedlali się w takich wsiach. Było to ważne, ponieważ w średniowieczu te obszary dopiero zasiedlano karczując wiekowe puszcze. W następnych wiekach panowie-dziedzice wsi ograniczali prawa społeczności wiejskiej. Sami sprawowali niepodzielną

¹ *Zarys historii gospodarstwa wiejskiego w Polsce*, tom I, Warszawa 1964, s. 409

władzę nad mieszkańcami wsi, również władzę sądowniczą. Był to czas gospodarki „folwarczno- pańszczyźnianej” dominującej w XVII i XVIII wieku. Jediną formą organizowania się ludności były wiece wiejskie, na których uchwalano decyzje dotyczące całej gromady wiejskiej, ale były to formy zwyczajowe, nieusankcjonowane przez prawo.

Rozwój tych ziem zapoczątkowany za ostatnich Piastów zakłócił „potop” szwedzki czyli II wojna północna. W listopadzie 1655 roku z Nowego Korczyna w kierunku Rakowa przemaszerował król szwedzki Karol Gustaw. To był dopiero początek. W 1657 roku wkroczyły tu wojska siedmiogrodzkie księcia Rakoczego, współdziałające ze Szwedami. Wojska te „rozesłano szeroko, grabiły południową Małopolskę”. Wojska Rakoczego odznaczały się wyjątkową niekarnością i łupiestwem. Ludność kraju zmniejszyła się o 1/3. Kolejnym nieszczęściem była następna wojna północna z lat 1700-1721. Liczne przemarsze i łupiestwa różnych wojsk znowu pogrążyły kraj w kryzysie.

Podczas III rozbioru Polski w 1795 roku powiat wiślicki znalazł się pod zaborem austriackim wchodząc w skład nowej prowincji - Galicji Zachodniej. Zaborcy dawne powiaty zamienili na cyrkuły i wprowadzili swoich urzędników. Stan ten nie trwał długo ponieważ w 1809 roku w wyniku kolejnej wojny napoleońskiej Galicja Zachodnia znalazła się w Księstwie Warszawskim. Księstwo podzielone było na departamenty i powiaty. Teren gminy znalazł się w departamencie krakowskim w powiecie stopnickim.

Właśnie w tych czasach wprowadzono na polskiej wsi ustrój gminny. Na mocy dekretu księcia warszawskiego z 23 lutego 1809 roku utworzono gminy wiejskie i miejskie. Obszar gminy wiejskiej łączył się z obszarem majątku dworskiego. Minimalny obszar gminy wynosił 10 dymów (10 domów). Funkcję wójta posiadał dziedzic majątku. Oficjalnie był mianowany przez prefekta „z *pośród obywateli gminy czytać i pisać umiejących*”. Funkcję wójta mogła pełnić jedna osoba na obszarze kilku gmin wiejskich. W każdej gromadzie wiejskiej wójt wyznaczał swoich zastępców- sołtysów. Wójt mógł też wyznaczyć swojego zastępcę za zgodą podprefekta. Wójt miał zadania: „*rozsyłać i podawać do publicznej wiadomości rozkazy i zarządzenia rządowe, administrować majątkiem gminy, wypłacać pieniądze dla pracowników gminy, kierować robotami publicznymi*”². Wójt prowadził księgi ludności, wyznaczał podwoły i kwatery dla wojska. Pełnił on swoją funkcję bezpłatnie. Wójtami często byli też dzierżawcy, księża, a nawet czasem kobiety. Wójtowie mieli prawo sądenia ludności na swoim terenie. Podlegali jego władzy sądowniczej mieszkańcy gminy oraz obcy złapani na gorącym uczynku.

Organem doradczym i nadzorującym wójta była Rada Gminna. Składała się z członków mianowanych przez prefekta z listy kandydatów przedstawionych przez wieś. Gmina licząca do 100 mieszkańców miała trzech, a od 100 mieszkańców pięciu radnych. Zapisano w dekrete, że „*radni powinni umieć czytać i pisać*”. Z tym ostatnim było najgorzej. Nie dało się szybko nadrobić wiekowego opóźnienia w dziedzinie szkolnictwa. Wybierano, więc radnych niepiśmiennych, bo innych nie było. Do obowiązków Rady Gminnej należało:

- *czynić wnioski do rady powiatowej mogące mieć wpływ na oznaczenie kwoty, którą gmina wykonać może z nałożonych na powiat ciężarów publicznych*

² Mencil T, *Gmina dominalna w Królestwie Polskim przed uwłaszczeniem*, [w:] *Gmina wiejska i jej samorząd*, pod red. H. Brodowskiej, Warszawa 1989, s. 107-108.

-naradzać się nad potrzebami gminy i czynić starania w kierunku ulepszania miejscowej administracji

-układać dochody i wydatki gminy oraz proponować składki.

Rada bez wezwania zbierała się 1 grudnia w celu *układania dochodów, jakie z własności gminnej uzyskać można*. Dnia 1 kwietnia i 1 października zbierała się dla celów omówienia robót publicznych. Miała, bowiem obowiązek rozłożenia prac szarwarkowych między mieszkańców.

Właśnie wtedy w 1809 roku po raz pierwszy użyto nazwy Solec. W tym czasie wójtem z mocy prawa był właściciel wsi.

W 1813 roku Księstwo Warszawskie, w wyniku przegranej wojny Napoleona z Rosją znalazło się pod okupacją rosyjską. W 1815 roku tereny powiatu stopnickiego weszły w skład Królestwa Polskiego pod berłem cara Rosji. Wprowadzono nowy podział administracyjny, departamenty zamieniono na województwa a powiaty połączono tworząc obwody. Gmina leżała w województwie krakowskim w obwodzie stopnickim. Po powstaniu listopadowym nazwę województwa zmieniono na gubernię. Niedługo później powrócono do nazwy powiatu. W 1841 roku ukazem carskim zmieniono nazwę guberni krakowskiej na kielecką, ponieważ w Kielcach była siedziba gubernatora. Powstanie listopadowe z lat 1830-31 oraz styczniowe z lat 1863-64 roku ominęły te okolice, nie było tu większych niszczących walk. W 1844 roku zlikwidowano stolicę guberni w Kielcach i przeniesioną ją do Radomia. Gmina leżała teraz w guberni radomskiej. Stan ten trwał do 1867 roku, gdy kolejny raz nastąpiły zmiany administracyjne. Ponownie utworzono gubernię kielecką. Taki podział utrzymał się do końca panowania rosyjskiego na tym obszarze.

Utrzymano Kodeks Napoleona, pozostały też z pewnymi modyfikacjami gminy wiejskie. Według Konstytucji Królestwa Polskiego wójt to było „ostatnie ogniwo administracji krajowej”. Do obowiązków wójta należało: *„tamować rozpowszechnianie czynów obrażających moralność, prowadzić statystykę ludności, zasiewów zboża i bydła, rozkwaterować przyrzeczoną w przychodzie ilość wojska, wydawać zaświadczenia i paszporty, zapobiegać próżniactwu i żebractwu, zatrzymywać dezertów, przystawiać powołanych rekrutów do wojska, przestrzegać, aby osoby przebywające do gminy wykazywały się właściwymi zaświadczeniami, utrzymywać protokoły odebranych rozkazów rządowych i w ogóle czynić zadosyć wszystkim poleceniom władz”*.

Wójtem był z mocy prawa właściciel wsi. W swych czynnościach posługiwał się pieczęcią urzędową. Był odpowiedzialny za zastępcę i sołtysów powołanych przez siebie na wsiach. Każda wieś, osiedle i część wsi, jeżeli liczyło przynajmniej 10 dymów stanowiło odrębną gminę. Kilka lub kilkanaście wsi należących do jednego właściciela mogły stanowić jedną gminę. Wsie należące do różnych właścicieli i stanowiące odrębne gminy mogły być połączone w jedną gminę.

Ówczesny wójt miał obowiązek prowadzić aż 50 różnych ksiąg, od akt cudzoziemców po akta broni myśliwskiej. Często dziedzice majątków wyręczali się zastępcami. Aby być zastępcą wójta należało przedstawić dokumenty: metrykę chrztu, świadectwo sądu poprawczego, deklaracje zrzeczenia się uczestnictwa w tajnych organizacjach, świadectwo zamieszkania na terenie kraju, życiorys. Wójtowie lub zastępcy w

każdej wsi mieli do pomocy sołtysów³.

W 1859 roku władze przeprowadziły ważną reformę ustroju gminnego. Od tej pory gmina musiała składać się z przynajmniej 50 dymów pod zarządem jednego wójta. Jeżeli jeden właściciel ziemski miał, co najmniej 50 dymów i posiadał kwalifikacje, to zostawał wójtem. Mniejsze majątki ziemskie mogły być połączone w jedną gminę. Właściciele ziemscy sami wybierali spośród siebie wójta i przedstawiali do zatwierdzenia przez Komisję Rządową do Spraw Wewnętrznych. Jeżeli przedstawiony kandydat nie miał kwalifikacji właściciele musieli przedstawić inną osobę. W razie kłopotów ze znalezieniem kandydata wójta wyznaczała Komisja Rządowa na koszt właścicieli. Do pomocy wójt miał radnych wybranych przez mieszkańców zatwierdzonych przez naczelnika powiatu. Od 1859 roku sołtysów wybierali już sami mieszkańcy.

Roku 1864 przyniósł wielkie zmiany na polskiej wsi, które są widoczne do dziś. W marcu 1864 roku ukazem carskim dawano chłopom ziemię. Ziemia, którą uprawiali chłopci przeszła na ich własność- uwłaszczenie. Dla każdej wsi osobno powstały tak zwane Tabele Likwidacyjne ustanawiające własność ziemską poszczególnych rodzin chłopskich –dawnych poddanych dworskich.

Drugą reformą władz carskich było utworzenie gmin wiejskich. Ukaz carski z marca 1864 roku zupełnie zmienił ustrój gminny na polskiej wsi. Po raz pierwszy gmina miała charakter samorządowy i została oddzielona od władzy właścicieli ziemskich (dziedziców). Władze preferowały na urzędach gminy ludzi chłopskiego pochodzenia. Gminę tworzyły zarówno grunty włościańskie (chłopskie), jak i dworskie (folwarki). Wielkość gmin po raz pierwszy obejmowała duży obszar zbliżony do współczesnych gmin. Najważniejszym organem nowej gminy było Zebranie Gminne. W Zebraniu Gminnym mogli wziąć udział wszyscy gospodarze bez różnicy wyznania, posiadający, co najmniej 3 morgi gruntów na terenie gminy. W zebraniu nie uczestniczyli sędziowie pokoju, duchowni i urzędnicy policji, nawet jeżeli mieli grunty na terenie gminy. Zebrania prowadził wójt, jeżeli dyskutowano w jego sprawie to zebranie prowadził zastępca wójta. Zebranie Gminne przeprowadzało wybór: wójta, ławników, pisarzy i innych urzędników gminnych. Uchwalano także uchwały w takich sprawach jak: opieka społeczna, sprawy szkolne, rozkład ciężarów gminnych (podatki), rozporządzano majątkiem gminnym. Do ważności uchwał potrzebna była obecność, co najmniej połowy uprawionych. Uchwały zapadały jednomyślnie lub większością głosów. Każdy miał jeden głos. Uchwały zapisywano w specjalnej księdze. Uchwały Zebrania Gminnego były ostateczne i nie wymagały zatwierdzenia. Jeżeli chodziło o sprawy własności musiała być zgoda 2/3 zebranych. Na czele gminy stał wójt wraz z ławnikami. Wszyscy oni wybierali byli przez Zebranie Gminne. Zebranie przedstawiało po dwóch kandydatów na każdy z urzędów, następnie naczelnik powiatu jednego z nich zatwierdzał, drugi zostawał zastępcą. Od 1876 roku ławnicy byli tylko urzędnikami sądowymi, w gminie powoływano w ich miejsce pełnomocników gminnych bez potrzeby ich zatwierdzenia. Pełnili funkcje bezpłatnie. Urzędnicy gminni składali przysięgę przed naczelnikiem powiatu. Pobierali wynagrodzenie i byli wolni od świadczeń w naturze i służby wojskowej. Jeżeli wójt przez dwie kadencje sprawował „należycie” urząd mógł zwolnić od służby wojskowej syna lub krewnego. Była to ważna zachęta dla wójtów. Wójt

³ Tamże, s. 118-119.

posługiwał się pieczęcią i podlegał naczelnikowi powiatu. Mógł być przez niego ukarany. Wójt miał obowiązek donosić władzom o wszystkim, co się dzieje w gminie: pożarach, przestępstwach, czuwał na respektowaniem wyroków sądowych, miał nadzór nad urzędnikami i sołtysami, pilnował przestrzegania miar i wag. Miał obowiązek opiekować się chorymi i słabszymi.

Władze carskie generalnie chciały na urzędach wójtów widzieć chłopów, odsuwano szlachtę, ziemian. Wójt i sołtysi łączyli władzę samorządową oraz państwową. Wypełniali różne czynności zlecone przez władze powiatowe. Chodziło głównie o podatki i funkcje porządkowe. Nieraz zlecone zadania wypełniały cały czas wójtów czy sołtysów. *Praktyka stale wskazywała, że rząd nad gminą sprawował naczelnik powiatu i starszy strażnik ziemski za pośrednictwem posłusznych sobie wójtów. Naczelnik dysponował prawnymi jak i pozaprawnymi możliwościami, aby nieposłusznego wójta podporządkować bądź usunąć z urzędu*⁴.

Gminy wiejskie początkowo również były po części organem sądowniczym dla miejscowej ludności, powstały, bowiem sądy gminne na czele z wójtem i ławnikami. Od wyroków takiego sądu nie było odwołania⁵.

W 1876 roku zreformowano system sądownictwa podstawowego. Sądy oddzielono od gmin. Powstały okręgi sądowe złożone z dwóch lub więcej gmin na czele z sędziami pokoju oraz ławnikami. Sędzia oraz ławnicy byli wybierani na zebraniach gminnych. Sądy te zajmowały się sprawami cywilnymi mieszkańców⁶.

Akta gminy Zborów nie zachowały się. Według *Słownika Geograficznego Królestwa Polskiego* z 1890 roku gmina liczyła 8 874 morgi obszaru i 3 216 mieszkańców, wśród nich 114 Żydów. Należała do sądu w Wójczy.

W 1914 roku wybuchła I wojna światowa. Wojna ta nie ominęła terenu gminy. Latem 1914 roku trwały w tych okolicach walki, w których wzięty udział legiony Piłsudskiego. Od grudnia 1914 roku do maja 1915 gmina leżała na bezpośrednim zapleczu frontu, który przebiegał wzdłuż Nidy. Wiosną 1915 roku gmina w wyniku zwycięskiej ofensywy państw centralnych znalazła się pod okupacją austrijacką. Wojskową okupacją Austro-Węgier zarządzał gubernator z siedzibą w Lublinie. Władze posługiwały się w kontaktach z ludnością językiem polskim, jednak była to twarda okupacja. Ludność została poddana nadzorowi, a na udanie się ze wsi do miasta należało mieć specjalną przepustkę. Władze skrzętnie spisywały stan gospodarczy powiatu i przystąpiły od eksploatacji tych obszarów. Rolnicy byli zmuszeni do oddawania określonych ilości zboża i żywca na potrzeby wojskowe. Przystąpiono też do reglamentacji żywności, głównie tych pierwszej potrzeby. Należało także wyżywić kilka tysięcy wojskowych stacjonujących na tym terenie. Wszystko to spowodowało szerzenie się chorób zakaźnych, a wśród dzieci powszechnie panowała szkarlatyna i dyfteryt.

Gminy w tym czasie były głównie narzędziem w rękach okupantów. Kontrolowano ludność na wszelkie sposoby. Odtąd władze gminne miały za zadanie przede wszystkim wykonywanie ich zarządzeń.

⁴ Szumski J, *Chłopi a gmina w guberni łomżyńskiej* [w:] *Studia Łomżyńskie*, tom IV, s. 40.

⁵ Tamże, s. 41.

⁶ Tamże.

Stan ten nie trwał długo, w 1918 roku powstało niepodległe Państwo Polskie. Nowy podział administracyjny nie zmienił położenia gminy, nadal leżała w powiecie stopnickim, ale już w województwie kieleckim.

W listopadzie 1918 roku Polska odzyskała niepodległość. Odrodzone państwo tworzono z czterech różnych jednostek państwowych (zabór rosyjski, pruski, austriacki i Królestwo Polskie) o różnych tradycjach, językach urzędowych i różnych ustrojach samorządu. Z zewsząd zagrażali wrogowie. Początkowo władze w Warszawie utrzymały w mocy odrębne dla dawnych zaborów ustroje samorządu lokalnego. W dawnym Królestwie Polskim utrzymano w mocy ustawę o samorządzie gminnym z marca 1864 roku. Zmodyfikowano ją jednak dekretem naczelnika państwa z 27 listopada 1918 roku. Na mocy tych postanowień wójtowie i sołtysi byli jednocześnie funkcjonariuszami państwowymi i przedstawicielami władzy samorządowej. Wybierało ich Zgromadzenie Gminne. Nowym organem była Rada Gminy wybierana także przez Zgromadzenie Gminne na okres 3 lat. Rada przygotowywała wnioski i budżet, zawiadywała majątkiem i funduszami gminnymi, kontrolowała urzędników gminnych i wójta. Rada zbierała się przynajmniej raz w miesiącu lub częściej na żądanie co najmniej 5 członków. Do ważności posiedzeń potrzebowano kworum (połowa składu). Uchwały podejmowano większością głosów. Raz w roku Rada Gminy przedstawiała wyniki swojej działalności na forum Zebrania Gminnego. Wójt gminy reprezentował gminę. Zawierał umowy w imieniu gminy. Dokumenty takie musiały mieć podpis jego i dwóch radnych. Wójt miał do pomocy aparat urzędniczy z pisarzem gminnym (sekretarzem) na czele. Urząd gminy składał się z kilku urzędników: pomocników sekretarza, było ich zazwyczaj dwóch. Nad działalnością gminy czuwał Wydział Powiatowy w Starostwie Powiatowym. Wybór wójta musiał być przez niego zatwierdzony, podobnie jak wybór sołtysa. Sołtys wykonywał zadania zlecone przez wójta gminy. Wybór sołtysa wymagał zgody Wydziału Powiatowego, ponieważ sołtys był także urzędnikiem państwowym. Ówczesne prawo pochodziło z czasów carskich i było dosyć restrykcyjne. Gdy na przykład sołtys chciał zrezygnować ze stanowiska to Wydział Powiatowy mógł nie wyrazić na to zgody i za uchylanie się od swoich obowiązków oporny sołtys trafiał do więzienia.

W 1923 roku rozszerzono uprawnienia Wydziału Powiatowego nad gminą. W przypadku nie uchwalenia budżetu Wydział Powiatowy mógł zarządzić nowe wybory. Dodatkowo wszystkie podatki samoistne (gminne) musiały być zatwierdzane przez władze powiatowe. Wybrana przez Zebranie Gminne Rada Gminy Mirzec rozpoczęła działalność na początku 1919 roku. W tym czasie uchwalano jeszcze budżet w koronach i halerczach austriackich, taki pieniądź był jeszcze w obiegu. Dopiero później posługiwano się polskimi markami a następnie (od 1924 roku) złotówkami.

Gmina Zborów w czasie spisu powszechnego z 1921 roku liczyła 663 domy i 3 799 mieszkańców. Wśród nich notowano 3 626 katolików, 2 prawosławnych i 171 Żydów. Pod względem narodowościowym 3 748 osób podało narodowość polską, 49 Żydów i 2 Rusinów. Gmina składała się z następujących miejscowości: Chinków wieś, Janów wieś, Kików

folwark, Kików wieś, Kików Kamienna Góra kolonia, Kików Kosinów kolonia, Kików Puławki Kolonia, Kików Zagaje Kolonia, Magierów wieś, Marjanów folwark, Piotrówka wieś, Rzegocin folwark, Rzegocin wieś, Solec wieś, Stażnin wieś, Włosnowice wieś, Włosnowice folwark, Włosnowice Nowe wieś, Zagaje folwark, Zagaje wieś, Zagórzany folwark, Zagórzany wieś, Zborów folwark, Zborów wieś, i Żuków wieś⁷.

Nie zachowały się do naszych czasów akta gminy Zborów, zapewne zaginęły w czasie ostatniej wojny. Pewne informacje o gminie można odnaleźć w aktach Wydziału Powiatowego Starostwa Powiatowego Stopnickiego z siedzibą w Busku. Dotyczą one głównie lat trzydziestych.

Z akt wynika, że stanowisko wójta gminy Zborów od 1 lipca 1927 roku sprawował Jan Galus, jego zastępcą był Piotr Otręba. Według stanu z 1931 roku w skład Rady Gminnej wchodził:

Nazwisko i imię	Wiek	Miejsce zamieszkania
Tarnowski Jan	56	Żuków
Mateny Marcin	55	Żuków
Komol ? Aleksander	51	Żuków
Dąbrowski Antoni	60	Solec
Ksyl ? Marcin	51	Janól)
Jaworski Wojciech	56	Włosnowice
Kosela Stanisław	37	Pietrówka
Choton ? Władysław	41	Zagórzany
Osak Józef	35	Magierów
Strach Franciszek	41	Zborów
Nizioł Jan	38	Zagajów

Wszyscy radni zostali wybrani przez Zgromadzenie Gminne w 1927 roku.

Ważne w gminie stanowisko sekretarza gminy (pisarza) pełnił Kazimierz Żak, mianowany na to stanowisko przez starostę w 1930 roku. Pracował w urzędzie gminy od 1922 roku. Zapewne w latach 1922-1930 pracował jako pomocnik sekretarza. Mieszkał w Zborowie. Na stanowisku pomocnika sekretarza pracował ówczesnie (rok 1931) Jan Wojciechowski, lat 34, ze Zborowa.

Od 1929 roku cały świat i również Polskę objął kryzys gospodarczy. Gmina Zborów również odczuwała skutki kryzysu. Mieszkańcy gminy masowo nie płacili podatków. Na dzień 23 listopada 1931 roku mieszkańcy zalegali na kwotę 29 095 zł, co równało się rocznym wydatkom budżetu średniej gminy.

W roku 1932 roku zła sytuacja gminy jeszcze się pogłębiła. Do tego dochodziła sprawa bałaganu w dokumentacji gminy. Jak stwierdzili inspektorzy gminni wiele akt zaginęło, inne nie były prowadzone na bieżąco. Na początku września 1932 roku wójt Galus pobrał z kasy gminnej zaliczkę na pobory za wrzesień, a 14 września został zawieszony przez starostę buskiego w związku z nieprawidłowościami w urzędzie gminy. Wójt Galus do urzędu

⁷ Skorowidz miejscowości..., s. 137-138.

już nie wrócił. Starosta w porozumieniu z Radą Gminy wprowadził pełniącego urząd wójta Adama Mortasa z Kikowa. Rozpoczął urzędowanie 14 września 1932 roku. Pełnoprawnym wójtem Adam Mortas został w lutym 1933 roku.

W związku z nieprawidłowościami w aktach gminy starosta odwołał również sekretarza gminnego Kazimierza Żaka. Od 1 października 1932 roku urzędowanie rozpoczął niejaki Poniewierski (lat 30), który został sprowadzony z Nowego Miasta Korczyna, z tamtejszego urzędu.

Mortas i Poniewierski mieli uporządkować akta gminne. W urzędzie pracował ponadto pomocnik sekretarza Jan Wojciechowski (lat 25) oraz stróż gminny Jan Obarzański. Pracownicy urzędu gminy zgodnie z prawem mieszkali w urzędzie gminy. W końcu lutego 1933 roku do urzędu gminy w Zborowie przyjechał niezapowiedziany inspektor samorządowy z Buska. Po wejściu do budynku okazało się, że jeden z pracowników gminnych nie znanych inspektorowi.....uciekł z urzędu.

Wydarzenia z poprzednich tygodni stały się przedmiotem szczegółowego dochodzenia władz powiatowych i prokuratury. Zachował się obszerny zapis z dochodzenia, zeznania świadków i ich konfrontacje, gdyż zeznania były sprzeczne. Z protokołów można wyczytać kolejność zdarzeń.

W początkach lutego 1933 roku sekretarz Poniewierski sprowadził z Nowego Miasta Korczyna Mariana Makarskiego- dawnego podwładnego Poniewierskiego, który jak się później okazało wyszedł właśnie z więzienia (6 miesięcy kary) za malwersacje w urzędzie gminy Nowe Miasto. Miał to być kuzyn żony Poniewierskiego. Tak twierdzili wszyscy świadkowie, lecz sekretarz później się tego wypierał. Makarski miał pomóc Poniewierskiemu w uporządkowaniu akt gminnych. Makarskiemu płacił za pracę sekretarz 3 zł dziennie z własnej kieszeni (Makarski miał płacić z tego oddawać 2 zł sekretarzowi za wyżywienie, „przeto mało mu się zostaje, bo resztrę co weźmie przepali”). Zwrot kosztów z kasy gminnej miał obiecać sekretarzowi wójt gminy, jednak wójta potem temu zaprzeczał. Makarski początkowo mieszkał u Poniewierskiego, lecz później sekretarz kazał przenieść się stróżowi i Makarski spał w jego łóżku. Wójt twierdził, że tego nie wiedział. Dodatkowo Makarski zaczął nieuprawniony wypisywać świadectwa pochodzenia zwierząt i pobierać za to pieniądze. Wójt też o tym nie wiedział. Makarski z wyrokiem sądowym nigdy by nie uzyskał legalnej pracy w gminie Zborów. W wyniku kontroli okazało się, że Poniewierski często korzystał z telefonu służbowego. („Do kontroli rozmów telefonicznych przez pomyłkę wpisałem 2 moje rozmowy prywatne jako urzędowe. Należność za prywatne rozmowy w najkrótszym czasie będzie pobrana – twierdził sekretarz) . Konfrontowano zeznania. Były zupełnie sprzeczne, co do wynagrodzenia, karalności, pokrewieństwa, gdzie spał Makarski, co robił i kto o tym wiedział. W efekcie w wyniku dochodzenia Poniewierski w dniu 27 marca 1933 roku złożył wypowiedzenia w pracy. Od 1 kwietnia 1933 roku nowym sekretarzem gminy Zborów został Władysław Szymaszek. Na stanowisku pomocnika gminnego utrzymał się Jan Wojciechowski ze Zborowa.

W 1933 roku dokonano wielu zmian w funkcjonowaniu gmin wiejskich w Polsce. Według nowej ustawy gminnej⁸ zniesiono Zebranie Gminne, czyli zgromadzenie ogółu

⁸ Dziennik Ustaw nr 35, z dnia 13 maja 1935 roku, poz 294,.

gospodarzy z terenu gminy. Uprawnienia zniesionego organu przekazano Radzie Gminnej. Namiastką zniesionego Zebrania Gminnego było Zebranie Gromadzkie. Wprowadzono, bowiem podział gmin na gromady wiejskie, które obejmowały jedną lub kilka wsi. Zebranie Gromadzkie zbierało się pod przewodnictwem sołtysa lub jego zastępcy (podsołtysa). Zebranie Gromadzkie uchwalało uchwały dotyczące danej gromady, wybierało sołtysa i jego zastępcę. Wybierało też radnych gromadzkich w liczbie od 12 do 30. Organem wykonawczym gromady był sołtys oraz jego zastępca. Rada Gminy miała obecnie mniejsze uprawnienia. Wyboru radnych dokonywało kolegium złożone z delegatów rad gromadzkich, sołtysów i podsołtysów wszystkich gromad. Istniał cenzus wieku przy prawie wyborczym czynnym 25 lat (wcześniej 21) i w prawie wyborczym biernym wynoszącym 30 lat (wcześniej 25). Wprowadzono dokładnie linię podziału między uprawnieniami władzy uchwałodawczej i wykonawczej. W gminach do 5 000 mieszkańców radnych było 12. Kadencja radnych wynosiła 5 lat. Warto wspomnieć, że w czasach II RP mandat radnego nie wiązał się z żadnym wynagrodzeniem. W nowym ustroju utworzono nieznanym wcześniej organ- zarząd gminy. Przejął on część uprawnień dawnej Rady Gminy. Zarząd gminy funkcjonował na czele z wójtem i podwójcem. W skład zarządu wchodziło też dwóch lub trzech ławników. Właśnie zarząd gminy na co dzień sprawował władzę w gminie. Zarząd gminy przygotowywał projekt budżetu, regulaminy, instrukcje urzędu, decydował o wydatkach. Kadencja członków zarządu wynosiła 5 lat. Wójta oraz członków zarządu wybierała Rada Gminy w głosowaniu tajnym.

Nowa ustawa o samorządzie gminnym stworzyła bardziej rozbudowany aparat urzędniczy- urząd gminy. Poprzednio urząd składał się z kilku osób, sekretarza oraz dwóch-trzech pomocników. Teraz stworzono rozbudowany urząd podzielony na referaty. Na czele urzędu gminy stał sekretarz. Jako jedyny musiał mieć on odpowiednie kwalifikacje. Mianował go i zwalniał starosta powiatowy. Sekretarz protokołował posiedzenia Rady Gminy i miał głos doradczy na Radzie. Sekretarz był kierownikiem urzędu gminy, w którym powołano referaty: ogólnie-organizacyjny, finansowo -budżetowy, gospodarki komunalnej, administracyjny (zajmujący się sprawami zleconymi przez administrację rządową). Wójt był zwierzchnikiem całej gminy i aparatu urzędniczego. Miał prawa reprezentowania gminy i podpisywania umów w jej imieniu. Dokumenty, w których były zobowiązania finansowe gminy należało opatrzyć podpisem jeszcze jednego członka zarządu gminy. Wójt był także reprezentantem administracji rządowej w terenie, wykonywał także zadania zlecone przez rząd.

Wójt, jako organ rządowy działał jednoosobowo i pod osobistą odpowiedzialnością. Nadzór nad jego działalnością sprawował starosta. Starosta miał prawo zwolnić wójta lub rozwiązać Radę Gminy w przypadkach łamania prawa.

Powyższe rozwiązania prawne weszły w życie od początku 1934 roku. W gminie Zborów pracę rozpoczął Zarząd Gminy. Na czele stał wójt Adam Mortas oraz podwójci Walenty Kobos z Solca, członkami zarządu byli: Roman Różyński z Zagórzan i Andrzej Walasek ze Zborowa. Stanowisko sekretarza gminy sprawował Władysław Szymaszek.

Po wejściu w życie nowej ustawy o samorządzie gminnym wybrano nowych radnych gminnych. W kadencji 1934-1936 byli nimi:

Nazwisko i imię	Wiek	Miejsce zamieszkania
Łaskiewicz Tomasz	36	Zborów (skończył dwa semestry politechniki)
Korzeń Józef	41	Chinków
Bonar Stanisław	56	Żuków
Nizioł Jan	40	Zagajów
Osak Józef	36	Magierów
Kowalik Michał	40	Rzegocin
Różniakowski Jan	46	Solec- farmaceuta
Chałoń Władysław	42	Zagorzany
Tarnowski Jan	57	Kików
Osak Jan	42	Włosnowice
Ciechań Józef	31	Zagaje Kikowskie
Kosela Stanisław	38	Pietrówka

SOŁTYSI GMINY ZBORÓW W 1935 ROKU

Kowalski Jan	Solec
Ząbek Stanisław	Rzegocin
Osak Józef	Zagaje
Panek Jan	Zagorzany
Mól Józef	Zborów
Buczak Józef	Magierów
Siodłowski Adam	Żuków
Jaros Tomasz	Strażnik
Zaręba Władysław	Chinków
Doktór Florian	Włosnowice
Koziarz Jan	Zagajów
Stępiak Jan	Kików

Po wyborach do Rady Gminnej w dniu 18 grudnia 1936 roku zmienił się skład Zarządu Gminy Zborów i Rady Gminnej. Nowym wójtem gminy został Błażej Kądziaława. W skład Zarządu Gminy weszli: Roman Różyński i Andrzej Walasek. Nowym sekretarzem urzędu gminy został Tomasz Mietelka ze Zborowa. Urzędowanie rozpoczął 1 kwietnia 1937 roku. Od 1936 roku nowym pomocnikiem sekretarza został Wadowski Wincenty Wadowski ze Zborowa.

Nowymi radnymi od grudnia 1936 roku byli:

Tomasz Łaskiewicz
Jan Różniakowski
Michał Kowalik

Jan Nowak
Jan Osak
Jan Nizioł
Władysław Chałon
Stanisław Kosela
Józef Korzeń
Józef Nowak

W rok później (1937) wybrano nowych sołtysów:

Fugut Mikołaj -Chinków
Stępiński Jan -Kików
Byczak Józef -Magierów
Ząbek Stanisław- Rzegocin
Kowalski Jan -Solec
Doktor Florian -Włosnowice
Święch Józef- Zagorzany
Zborowkól (?) Józef -Zborów
Szczęśniak Adam -Zagaje Kikowskie
Siodłowski -Adam Żuków
Przy każdym dopisano „czyta i pisze”

W gminie Zborów w dniu 30 grudnia 1925 roku powstała Gminna Kasa Oszczędnościowo-Pożyczkowa. Od 1931 roku prezesem był Jan Nowak ze Zborowa, skarbnikiem Jan Tarnowski z Kikowa (od 1932 roku), członkiem zarządu Mateusz Koniarski (?), od 1930 roku. Od 1937 roku nowym prezesem został Józef Osak z Magierowa, skarbnikiem Franciszek Strach ze Zborowa, członkiem Andrzej Juszczyk ze Zborowa.

Z zachowanych akt powiatowych wynika, że głównymi inwestycjami gminy Zborów w ostatnich latach przedwojennych były: budowa remizy Ochotniczej Straży Pożarnej w Kikowie od 1936 roku oraz budowa 7 klasowej szkoły publicznej w Solcu.

Okolice Solca Zdroju na mapie z lat trzydziestych XX wieku.

1. Chinków

Chinków pierwotnie miejscowość zwana była *Hynkowem*. Miejscowość powstała najpóźniej w końcu XV wieku w ramach własności rycerskiej rodu rycerskiego Toporczyków. Wśród tej gałęzi rodu popularne było imię Henryk zniekształcone na Hynek (czasem Chynek). Od imienia któregoś z rycerzy tu dziedziczących przyjęła się nazwa wsi.

Po raz pierwszy miejscowość wspomniana jest w 1381 roku w krakowskich księgach sądowych. Wymienia się tam rycerza z Hynkowa (*de Hyncoucz*). W następnych latach nazwę zapisywano jako *Hinkow*, *Hynkow*, *Hynkoff*. Wieś od początku należała do parafii Ostrowce.

Miejscowy ród szlachecki herbu Topór przyjął nazwisko Hynek. Herbarz A. Bonieckiego zapisał na temat tego: *Akta proszowskie z 1383 r. wspominają o Mikołaju z Gorynic, który jako Mikołaj z Zagorzan, był burgrabią krakowskim 1405 roku. Synowie jego: Hinek i Jan. Hinek piszący się 1419 r. z Zagorzan, następnie już 1420 r. z Gorynic, dzierżawił Tęczyn 1421 roku. Jego synami byli: Jan na uniwersytecie krakowskim 1444 r., Mikołaj, Hynek, kanonik kielecki i Piotr, dziedzice Gorynic za czasów Długosza. Mikołaj, dziedzic Gorynic i Ostrężnicy, miał dwóch synów: Mikołaja i Hinka, których skarżą 1491 i 1493 r. Paczołtowski i Pirocki o napad. Oprócz tego Hinek był dziedzicem Kuchar, a Maciej - Żegocina i Hinkowa⁹.*

Zapewne na przełomie XV i XVI wieku Hynkowie pozbywają się tych dóbr i staje się ona własności Krzelczyckich. Według spisu podatkowego z 1579 roku była to niewielka wieś. Liczyła ówczesnie dwóch kmieci na 1 łanie ziemi, dwóch zagrodników i dwóch chałupników. Właścicielem był Jan Krzelczycki.

Już w XV stuleciu Chinków, pobliski Rzegocin oraz Zagórzany, stanowiły wspólną własność rycerzy z Chinkowa. Tak też było w następnych stuleciach. Chinków stał się częścią dóbr rzegocińskich. Dobra te w końcu XVIII wieku były dosyć rozdrobnione. Regestr Diecezjów z 1784 roku wskazuje jako dziedziców tych dóbr: Cichockiego, Józefa Gawrońskiego – podwojewodziego wiślickiego oraz Rusockiego. Natomiast Chinków stanowił attencyję, czyli przyległość, folwark należący do Rzegocina¹⁰. Dane z końca XVIII wieku informują o rozdrobnionej własności Rzegocina i Chinkowa, lecz w XIX wieku stanowiły one już jeden majątek ziemski.

W 1827 roku mieszkało w Chinkowie 48 mieszkańców w 8 chatach. W 1864 roku ziemia dworska została tutaj rozparcelowana i powstała samodzielna wieś w gminie Zborów. W tym czasie uwłaszczono tutaj 19 rodzin na 277 morgach ziemi¹¹.

W 1921 roku w tej miejscowości notowano 31 domów i 163 mieszkańców. Miejscowość należała do gminy Zborów¹². Mapy z lat trzydziestych pokazują niewielką miejscowość na skraju lasu przynależnego do solskiego uzdrowiska.

⁹ Boniecki A, *Herbarz Polski*, tom I-XIV, Warszawa 1899-1913, ..., - t. 7, str. 281: *Hinkowie v. Hynkowie v. Chinkowie h. Topór*.

¹⁰ *Regestr Diecezjów...*, s. 303.

¹¹ *Słownik Geograficzny...*, tom X, s. 141.

¹² *Skorowidz miejscowości...*, s. 137.

2.Kików

W dawnych dokumentach zapisywana, jako *Kykow*. Nazwa wsi pochodzi od staropolskiej nazwy osobowej Kika. Nazwa po raz pierwszy pojawia się w 1345 roku w zbiorze dokumentów diecezji krakowskiej. Wywodził się stąd ród Kikowskich herbu Gierałt. Herbarz Bonieckiego zapisał o nich: *Pietrasz i Jasiek z Kikowa, z rodu Geraltów, świadczą w Krakowie, przy wywodach szlachectwa, 1402 i 1403 roku. Jan Piórko z Kikowa świadczy 1388 r. Wojśławskiemu. Stanisław 1444 r., a Żegota 1450 r., z rodu Grzymałów. Mikołaj Kikowski 1468 r*¹³.

Miejscowość należała do parafii Dobrowoda. Dziedziczył tu niezbyt zamożny ród szlachecki i z czasem, zapewne w połowie XVI wieku, dobra kikowskie zostały wykupione przez miejscowych możnych- Zborowskich ze Zborowa. Według spisu podatkowego z 1579 roku była to własność Andrzeja Zborowskiego. Mieszkało tu wtedy dwudziestu kmieci na 3 i ½ łanach ziemi, jeden zagrodnik i trzech komorników.

Na przełomie XVI i XVII wieku, Kików podobnie jak Zborów, stał się własnością rodu Tarnowskich. Tarnowscy dziedziczyli tutaj aż do 1799 roku i następnie wieś stała się zapewne własnością Wielogłowskich. Być może już wtedy podzielono rozległe dobra zborowskie na mniejsze części: Zborów, Kików i Zielonki-Świniary. W 1827 roku było 37 domów i 268 mieszkańców. W czasie uwłaszczenia w Kikowie powstało 56 gospodarstw na 593 morgach ziemi. Wieś znana była z kopalni piaskowca. Istniał tutaj park dworski, który był celem wycieczek kuracjuszy z Solca.

W końcu XIX stulecia majątek Kików stał się własnością Żydów. W okresie międzywojennym właścicielem folwarku był Symcha Cukierman¹⁴. Już od początku XX wieku trwał proces parcelacji gruntów dworskich. Wokół Kikowa powstały liczne kolonie włościańskie, w tym niektóre zamieszkałe przez Żydów. Żydowski osadnicy we wsiach zajmujący się rolnictwem nie byli powszechnym zjawiskiem w Polsce.

W 1921 roku w Kikowie wsi notowano 90 domów i 472 mieszkańców, w tym 14 Żydów¹⁵. W pobliżu Kikowa istniał też folwark liczący 2 domy i 30 mieszkańców, w tym 12 Żydów. Wokół wsi były też liczne kolonie: Kików Kamienna Góra licząca 4 domy i 30 mieszkańców (w tym 12 Żydów), Kików Kosinów z liczbą 7 domów i 31 mieszkańców, Kików Puławki (na mapach także Pułanki) liczące 8 domów i 52 mieszkańców (5 Żydów), a także wieś Kików Zagaje z liczbą 19 domów i 133 mieszkańców¹⁶. W sumie w Kikowie i okolicach notowano 43 Żydów. Wszyscy byli przywiązani do swojej tradycji. W niektórych miejscach Żydzi deklarowali wiarę mojżeszową, lecz narodowość polską. Tutaj było inaczej.

Miejscowe kamieniołomy (zapewne w zachodniej części wsi) należały przed wojną również do Żydów. W Kikowie notowano także kowala W. Gołdę i dwa sklepy spożywcze: J. Binkowskiego i A. Krzemińskiego¹⁷.

Ludwinów

¹³ Boniecki A, Herbarz..., t. 10, str. 74: *Kikowscy h*

¹⁴ *Księga Adresowa...*, s. 320.

¹⁵ *Skorowidz miejscowości...*, s. 137.

¹⁶ *Skorowidz miejscowości...*, s. 137.

¹⁷ *Księga Adresowa...*, s. 320.

Miejscowość Ludwinów została założona najpóźniej w XVIII wieku. Wymienia ją Regestr Diecezjów z 1784 roku jako własność hrabiego Tarnowskiego¹⁸. Nazwa pochodzi od żeńskiego imienia Ludwina. Do początków XIX wieku była to część dóbr zborowskich. Następnie wieś i folwark Ludwinów stał się częścią dóbr Zielonka, które zostały oddzielone od dóbr zborowskich. W czasie uwłaszczenia w tej wsi powstało 19 gospodarstw na 153 morgach ziemi. Istniejący tutaj folwark należał do 1868 roku do dóbr Zielonki. Folwark liczył ówczesnie 138 mórg, w tym 111 mórg gruntów ornych¹⁹. Następnie folwark został oddzielony i rozparcelowany. Od 1864 roku miejscowość należała do gminy Pawłów.

W 1921 roku w Ludwinowie notowano 25 domów i 127 mieszkańców, w tym 3 Żydów²⁰.

4. Magierów

Magierów wymienia Regestr Diecezjów z 1784 roku jako część dóbr Zborów²¹. W końcu XIX wieku była to wieś folwarczna należąca do dóbr Zborów. Magierów stanowił własność Tarnowskich i następnie Wielogłowskich. W 1827 roku miejscowość liczyła 12 domów i 95 mieszkańców. Napisano w opisie wsi „jest tu niewielka jaskinia w skale”²². W 1864 roku wieś została uwłaszczona i powstały tutaj 15 gospodarstw na 82 morgach ziemi. Obok wsi istniał cały czas folwark dworski liczący w końcu XIX wieku 146 mórg obszaru. W następnych latach folwark został rozparcelowany.

W 1921 roku w Magierowie notowano 17 domów i 106 mieszkańców. Miejscowość należała do gminy Zborów²³.

5. Piasek Mały

Nazwa pochodzi od piaszczystej ziemi występującej w tej okolicy. Pierwszy raz wspomniana jako „*Parva Pyasek*” przez Jan Długosza pod datą 1440. W XV wieku należała do Spytka z Melsztyna. W końcu XV wieku przechodzi na własność Zborowskich.

W 1579 roku była to własność A. Zborowskiego. Mieszkało wtedy tu 13 kmieci na 3 i pół łanie ziemi, jeden zagrodnik i jeden komornik. Piasek Mały przez długie lata należał do rodziny Potockich. Stanowił część dóbr zwanych Zborowszczyzną²⁴. Na początku XIX wieku Zborowszczyzna została podzielona na mniejsze części. Wieś i folwark Piasek Mały stał się częścią dóbr Sułkowice. W 1864 roku ziemia dworska została uwłaszczona i powstało tutaj 39 gospodarstw na 429 morgach ziemi²⁵. W 1868 roku folwark Piasek Mały został

¹⁸ *Regestr Diecezjów...*, s. 304.

¹⁹ *Słownik Geograficzny...*, tom V, s. 475.

²⁰ *Skorowidz miejscowości...*, s. 134.

²¹ *Regestr Diecezjów...*, s. 304.

²² *Słownik Geograficzny...*, tom V, s. 895.

²³ *Skorowidz miejscowości...*, s. 137.

²⁴ *Regestr Diecezjów...*, s. 304.

²⁵ *Słownik Geograficzny...*, tom XI, s. 580.

oddzielony od dóbr Sułkowice i stał się samodzielnym majątkiem. W okresie międzywojennym miejscowy folwark liczący ponad 300 ha należał do Józefa Gliszczyńskiego.

Piasek Mały należał do gminy Pęczelice i parafii Solec. W 1921 roku Piasek Mały liczył 71 domów i 414 mieszkańców²⁶. W okresie międzywojennym działał tu sklep spożywczy S. Skorodzienia²⁷.

6. Piestrzec

Nazwa pochodzi od staropolskiej nazwy gleby występującej w tej okolicy. Glebę tą nazywano „pierść”. Zapewne początki tej wsi są bardzo stare. Świadczy chociażby o tym wielkość wsi. Piestrzecem zapewne zwano duży obszar gruntów na którym powstała duża wieś królewska oraz mniejsza część prywatna- rycerska. Pierwszy raz wieś wspomniana jest w kronikach w 1381 roku. W tymże roku król Polski i Węgier Ludwik Węgierski podarował tę miejscowość biskupowi krakowskiemu Zawiszy wraz z folwarkiem. Zatem odtąd główna część wsi stała się własnością kościelną i była nią aż do XIX stulecia.

W 1402 roku kolejny biskup krakowski dokupił w tej wsi kolejny dział ziemi (patrz aneks). W XVI wieku była to wieś w parafii Biechów (Byechow) Wieś zwana była w tym czasie *Pierściec*. Była własnością mieszaną szlachecko-duchowną. Część wsi należała do szlachty, a część do biskupa. W końcu XVI wieku w dziale szlacheckim część wsi należała do pani Biechowskiej. Miała ona trzech kmieci na 3 łanach ziemi, jednego zagrodnika, jednego chałupnika, jednego komornika i jednego rzemieślnika. Drugim właścicielem części szlacheckiej był Marcin Piestrzecki, który miał dwóch kmieci na 1 łanie ziemi, dwóch zagrodników i dwóch komorników. Druga część wsi należała do biskupa krakowskiego. Miał on 24 kmieci, na 12 łanach ziemi czterech zagrodników, jedenastu komorników i jednego rzemieślnika. Jak widać największy dział w Piestrzcu posiadał biskup krakowski. Z czasem część działu biskupiego przeszła na własność kapituły krakowskiej.

W części szlacheckiej mieszkał ród Piestrzeckich herbu Półkozic. Ród ten wywodził się właśnie stąd. Niektórzy z nich wyemigrowali z tej wsi w różne rejony Rzeczypospolitej dochodząc do pewnych majątków i urzędów. Jeden z Piestrzeckich w 1670 roku został sekretarzem królewskim. Piestrzeccy dziedziczyli też w tej wsi. Są notowani jeszcze w końcu XVII wieku. Herbarz Uruskiego zapisał dane o Hieronimie i Pawle, synach Krzysztofa dziedzicach Piestrzca²⁸.

Dane z końca XVIII wieku mówią o trzech właścicielach wsi: biskupie krakowskim, kapitule krakowskiej (działy duchowne) oraz dziedzicu Szaniawskim krajczym koronnej (posiadał również Biechów)²⁹. W czasie Sejmu Wielkiego (1788-1792) majątki ziemskie biskupów krakowskich zostały własnością państwa. Zatem większa część Piestrzca stała się własnością państwową, królewską. Od 1795 roku była to własność kolejnych rządów zaborczych w Polsce. Zapewne na przełomie XVIII i XIX wieku część tych gruntów wykupili sąsiedni posiadacze z Piestrzca. Może o tym świadczyć fakt, że część prywatna znacznie się powiększyła przed 1827 rokiem.

²⁶ *Skorowidz miejscowości...*, s. 134.

²⁷ *Księga Adresowa Polski...*, s. 256.

²⁸ *Rodzina, Herbarz...*, Tom XIII, s. 351.

²⁹ *Regestr Diecezjów...*, s. 309.

W 1827 roku w części prywatnej notowano 97 domów i 608 mieszkańców. W części poduchownej (państwowej) zaledwie 18 domów i 105 mieszkańców. Powyższe dane świadczą, że część prywatna była dużo większa niż kościelna, chociaż w XVI wieku było zupełnie odwrotnie.

W pierwszej połowie XIX wieku część prywatna należała do Józefa Komara³⁰. W części prywatnej w XIX wieku wykształciły się obszary zwane Trzebica oraz Łany, może to był właśnie dział kupiony od państwa? Obszary prywatne w końcu XIX wieku liczyły ponad 1110 mórg. Części państwowe zostały z czasem rozprzedane między szlachtę i chłopów. Ostatni taki dział sprzedano na licytacji za 4 810 rubli. Jednak przez długi czas część wsi zwano Piestrec Szlacheckim, a część Poduchownym. Od 1864 roku Piestrec należał do gminy Wójcza³¹.

Opis miejscowości z 1890 roku informuje: *Piestrec Szlachecki i Poduchowny, wieś i folwark, powiat stopnicki, gmina Wójcza, parafia Biechów, odległość 7 wiorst od Stopnicy, na lewo od drogi bitej ze Stopnicy do Korczyzna, posiada szkołę początkową ogólną, pokłady kamienia wapiennego*³². W tym czasie jeszcze istniał tu folwark szlachecki, lecz z czasem został rozparcelowany.

W 1921 roku Piestrec w gminie Wojcza liczył 198 domów i 1 043 mieszkańców, w tym 12 Żydów³³.

Według *Księgi Adresowej Polski* z 1929 roku Piestrec w gminie Wójcza stanowił dość sporą miejscowość. Notowano tutaj sklepy spożywcze należące do M. Dudka, W. Rajciewskiej i W. Woźniaka. Istniał kamieniołom należący do F. Materny i Spółki. Zakład kowalski prowadził F. Rokicki, handlem masłem zajmował się J. Toku (?). Był też młyn wodny K. Jewiarza³⁴.

7.Solec

Nazwa pochodzi od słonych źródeł wody występujących w tej okolicy. Początki miejscowości sięgają przynajmniej XIV wieku. W dokumencie z 1326 roku parafia Solec znalazła się wśród parafii oddającej podatek kościelny do Rzymu. Pierwszym znanym proboszczem parafii był Piotr. Kolejna informacja pochodzi z 1367 roku gdy w dokumentach kościelnych znajdujemy informacje, iż Wenczeslaus (Wacław) pleban "de Solecz", czyli z Solec i Piotr -dziedzic wsi rozliczają się z dziesięciny.

Wieś wspomniana była przez Jan Długosza informuje on, iż dziedzicem wsi w połowie XV wieku był Jan Feliks Tarnowski herbu Leliwa. Wieś miała w tym czasie 7 łanów kmiecych. Istniał już wtedy murowany kościół z przynależącymi mu 2 łanami ziemi i 3 łąkami, była też karczma i jeden zagrodnik z rolą (ubogi chłop).

W końcu XV wieku wieś przechodzi na własność Zborowskich z pobliskiego Zborowa. Od tej pory Solec będzie przez wieki częścią dóbr zborowskich. Dziedziczył tutaj Marcin Zborowski, który był gorliwym kalwinem. W 1556 roku miejscowy kościół został zajęty przez Marcina Zborowskiego i zamieniony na zbór protestancki. Jego syn Andrzej

³⁰ Boniecki A, Herabrz..., t. 10, str. 362: *Komarowie h. Korczak*

³¹ Słownik Geograficzny..., tom VIII, s. 109.

³² Tamże.

³³ *Skorowidz miejscowości...*, s. 137.

³⁴ *Księga Adresowa...*, s. 256.

Zborowski przywrócił kościół katolikom około roku 1579.

W miejscowym kościele znajduje się fragment XVI-wiecznego nagrobka brodatego rycerza w zbroi i z buławą. Według tradycji jest to Samuel Zborowski- skazany na karę śmierci znany watażka swojej epoki i jednocześnie brat ówczesnego dziedzica Zborowa.

W 1579 roku Andrzej Zborowski płacił podatek od 8 kmieci osiadłych na 2 łanach ziemi i jednego zagrodnika bez roli. Po Zborowskich wieś przechodzi ponownie na własność Tarnowskich (patrz Zborów). Aż do końca XVIII wieku Solec był miejscowością parafialną w ramach dóbr Zborów należących do Tarnowskich.

Z powodu występowania pokładów soli w tej okolicy zainteresowano się Solcem już w XVIII wieku. W XIX -wiecznych opisach można znaleźć informacje: *„Za panowania Augusta III króla polskiego, wyjednał sobie ówczesny właściciel Solca hrabia Tarnowski pozwolenie na założenie warzenia soli. W tym czasie po nizinach Solca, dostrzegano kryształki soli, a nadto upewniała wiadomość nazwa tej wsi, która nadana jej była na pamiątkę źródeł słonych, jakie się dawniej tam znajdowały. O czym przekonano się później kopiąc głęboko, albowiem natrafiono na źródło słone, a ponieważ w owych czasach nie poznali jeszcze wartości tej wody, więc i źródło z biegiem czasu zupełnie zaniedbanem i zasypaniem zostało³⁵.*

Od 1796 roku Solec, wraz ze Zborowem, przechodzi na własność rodziny Wielogłowskich. W 1827 roku liczył 35 domów i 271 mieszkańców.

Za czasów Wielogłowskich znowu zainteresowano się miejscowymi złożami soli. Wymienione wyżej czasopismo zapisało: *Dopiero w roku 1815 rząd Królestwa Polskiego, poszukując pokładów soli na lewym brzegu Wisły, polecił odnaleźć zasypane źródło w Solcu. Przekopawszy grube warstwy gliny i wapna, 300 stóp głębokie natrafiono na ił coraz bardziej w sól obfity. Zapuściwszy świdry jeszcze na 100 stóp, natrafiono na silny źródło wody nasyconej solą, która wkrótce cały szacht wypełniła. Wodę tę czuć było mocno zgnięłymi jajami i z czasem zaczęto ją w rozmaitych chorobach używać, tak do picia jak i do kąpieli³⁶.*

Twórcą uzdrowiska soleckiego był Karol Godefroy przybyły z Francji szlachcic. Rok 1835 uznaje się za powstanie uzdrowiska. Od tej pory niewielka miejscowość w pobliżu Zborowa i Stopnica stała się znana w całym kraju. W 1827 roku Solec liczył 35 domów i 271 mieszkańców.

Ze Słownika Geograficznego Królestwa Polskiego z 1881 roku dowiadujemy się, że wieś należała do gminy Zborów. Leży na drodze bitej ze Stopnicy do Korczyna. Posiadała kościół murowany, szkołę początkową oraz szpital św. Edwarda działający w miesiącach letnich na 20 łóżek. Zachowało się kilka szczegółowym opisów soleckiego uzdrowiska, są też ryciny przedstawiające uzdrowisko (patrz aneksy). Za czasów Karola Godefroy Solec wraz z pobliskim folwarkiem Janów oraz wsią Włosnowice stał się oddzielnym od Zborowa majątkiem. Po śmierci Karola Godefroy w 1878 roku dobra Solec przechodzą na własność Walchnowskich (czasem zapis Walichnowskich), rodziny córki Godefroya. W 1896 roku Solec kupiła rodzina Daniewskich i posiadała te dobra aż do czasów powojennych.

W 1921 roku w Solcu notowano 100 domów i 540 mieszkańców, w tym 55 Żydów³⁷.

W okresie międzywojennym Solec Zdrój należał do dość sporych miejscowości. Osada żyła głównie z uzdrowiska. Odwiedzało Solec 1500 osób rocznie, przeważnie w sezonie letnim.

³⁵ Biesiada Literacka, tom XXVI, z. 32. s. 86. .

³⁶ Tamże.

³⁷ Skorowidz miejscowości..., s. 137.

Przedstawiam niżej szczegółowy wykaz firm i instytucji w Solcu według *Księgi Adresowej z 1929 roku* (s. 286). Główną postacią w Solcu był ówczasie R. Daniewski dyrektor uzdrowiska i jego właściciel. Lekarzami w uzdrowisku byli: L. Maliszewski i Antoni Krassowski. Aptekę w Solcu prowadził J. Różniakowski, cieślą był M. Kowalik, drzewem handlowali R. Hird i Spółka, fryzjerem był Stanisław Firych. Jadłodajnie prowadzili: J. Kwiatkowski i A. Łącka. Kowalem w Solcu był A. Czerwiński. Działał młyn P. Patysa oraz piekarnia W. Tepela. „Pokoje umeblowane” wynajmowały osoby: J. Czekał, A. Dąbrowski, K. Dyrdół, M. Grochowska, A. Helis i S. Ziola. Działały pensjonaty: „Irena”, „Jasna”, „Leśniczówka”, „Magierówka”, „Placówka”, „Pod Brzozami”, „Prus”, „Słoneczna”. Właścicielem restauracji był E. Paderewski. Artykułami spożywczymi handlowali: P. Bielecki, J. Nowak, J. Różniakowski, M. Walczak, S. Ziola, A. Zyngier. Stolarzem był Cukierman, szewcem J. Kałka³⁸.

Ówczesny Solec to nie tylko uzdrowisko. Działała tu prężnie Narodowa Organizacja Kobiet. Prowadziła sklep spożywczy. W 1925 roku NOK wydzierżawiła sezonowy szpital ś. Edwarda. W zamian za dzierżawę kobiety z organizacji remontowały szpital.

8 Strażnik

Miejscowość Strażnik powstała najpóźniej w XVIII wieku. Stanowiła część dóbr zborowskich. Wymieniana jest w opisie parafii Solec z 1784 roku jako własność Tarnowskich³⁹. W następnych latach był to folwark dworski dóbr zborowskich. W końcu XIX wieku ten folwark liczył 146 mórg obszaru. W końcu XIX wieku folwark został rozparcelowany, ponieważ dane z początku XX wieku mówią o wsi zamieszkałej przez chłopów. W czasie spisu powszechnego z 1921 roku tą miejscowość zapisano jako *Strażnin*. Liczyła ówczasie 9 domów i 60 mieszkańców. Należała do gminy Zborów⁴⁰.

9 Sułkowice

Nazwa pochodzi od staropolskiego imienia Sułek. W XVI wieku wieś należała do rozległych dóbr Andrzeja Zborowskiego. Mieszkało tu wtedy dwunastu kmieci na trzech łanach ziemi, jeden zagrodnik i dwóch komorników. W następnych latach miejscowość należała do następców Zborowskich- Potockich. W 1784 roku jako właściciel dóbr występuje hrabia Tarnowski⁴¹. Na przełomie XVIII i XIX wieku Sułkowice wraz z Piaskiem Małym i okolicznymi folwarkami zostały oddzielone od tych dóbr i stały się samodzielnym majątkiem.

W 1827 roku ta miejscowość liczyła zaledwie 12 domów i 99 mieszkańców. Kolejne lata to czas szybkiego rozwoju Sułkowic. W czasie uwłaszczenia ziemi dworskiej powstało tutaj 47 gospodarstw na 281 morgach gruntów. Miejscowy folwark liczył w 1871 roku 708 mórg obszaru. Należały do niego „przyległości” Kamienna Góra i Pogorzelec. W dobrach Sułkowice notowano pokłady kamienia wapiennego (był piec wapienny) i torfu⁴². Na przełomie XIX i XX wieku folwark został rozparcelowany, ponieważ brak danych o folwarku

³⁸ *Księga Adresowa Polski...*, s. 220.

³⁹ *Regestr Diecezjów...*, s. 304.

⁴⁰ *Skorowidz miejscowości...*, s. 138.

⁴¹ *Regestr Diecezjów...*, s. 256.

⁴² *Słownik Geograficzny...*, tom XI, s. 580.

w okresie międzywojennym. Powstała wtedy Kolonia Sułkowice na zachodzie wsi licząca kilka domów.

W okresie międzywojennym Sułkowice były dosyć dużą miejscowością w gminie Pęczelice. W latach trzydziestych liczyła około 70 domów i ponad 600 mieszkańców. Według Księgi Adresowej Polski z 1929 roku działał tu zakład kowalski J. Sobczyka, krawcem był W. Sobczyk, stolarzem A. Słaboń. Działał także zakład szewski Ł. Misztala oraz sklep spożywczy J. Farata. Notowano także młyn J. Misztala⁴³.

10 Świaniary

Początki parafii w Świniarach szacuje się na wiek XIII/XIV. Pierwsza wzmianka pochodzi z 1325 roku. Nazwa pochodzi jeszcze z czasów piastowskich, gdy wieś nazywano według zawodów, jakie wykonywali mieszkańcy. Mieszkańcy Świniar specjalizowali się w hodowli świń, które dostarczali na dwór książęcy. Pierwsza wzmianka o wsi pochodzi z 1214 roku (Suinarowo). Kolejna wzmianka w źródłach to rok 1326, która mówi, że plebanem był ks. Mikołaj. Według danych kościelnych parafia mogła tu istnieć już wcześniej, w XIII wieku.

Wieś opisuje Długosz w swoich kronikach. W 1440 roku był tu kościół drewniany a dziedzicem wsi był Zakrzewski herbu Jelita, plebanem zaś ks. Maciej z Błogiego. Było wtedy tu 12 łanów kmiecych, karczma, zagrodnicy. Istniał też folwark rycerski, który dziesięcinę dawał miejscowemu kościołowi. W 1508 wieś należała do pana Parchockiego. Później dziedzicem wsi był Jan Polanowski (w połowie XVI wieku), który "wypędził plebana i uposażenie kościoła zagarnął". (W XVI wieku bardzo wiele kościołów w Małopolsce zostało zamienionych na zbory protestanckie).

W 1579 roku wieś miała trzech właścicieli byli to: Paweł Biechowski, który miał sześciu kmieci na 2 łanach ziemi, dwóch zagrodników, pięciu chałupników oraz jednego rzemieślnika. Drugim właścicielem był Stanisław Dembiński miał on sześciu kmieci, 2 łany ziemi, sześciu zagrodników, siedmiu komorników i trzech rzemieślników. Trzecim właścicielem był Sebastian Sadło miał on trzynastu kmieci na 4 i ½ łanie ziemi, czterech zagrodników, pięciu chałupników i jednego rzemieślnika.

Nowy kościół już katolicki na miejscu dawnego zboru zbudowano w 1610 roku, został on zniszczony podczas najazdu wojsk siedmiogrodzkich w 1657 roku. Po tych wydarzeniach kolejny kościół zbudował (1668) ks. Stanisław Brzeszkowski. Kościół ten rozbudowywany i remontowany stoi do dziś. Ks. Brzeszkowski postawił też dzwonicę i rozpoczął spisywać metryki małżeńskie. W tym czasie dziedzicem wsi był Andrzej Mokrzonowski chorąży ziemi rawskiej. W 1728 roku za księdza Michała Zielińskiego postawiono plebanie i szpital, ale 22 marca tego roku podczas pożaru od pioruna nastąpiły duże zniszczenia wybudowanych budynków.

W końcu XVIII wieku właścicielem części wsi był Franciszek Wodzicki. Druga część Świniar należała do Tarnowskiego. Stąd właśnie pojawił się późniejszy podział wsi na dwie części: Świniary Kościelne i Świniary Zielenieckie. W 1827 roku w całej wsi notowano 38 domów i 306 mieszkańców.

Na początku XIX wieku właścicielami wsi (Świniary Kościelne) byli Stanisław hrabia Wodzicki (1764-1843). Był to przywódca stronnictwa konserwatywnego. W latach 1810-1813 prefekt departamentu krakowskiego następnie w latach 1815-1831 prezes Senatu Rządzącego Rzeczypospolitej Krakowskiej. Znany był z zamiłowania do botaniki. Sprowadzał

⁴³ Księga Adresowa..., s. 303.

różne rośliny z całego świata. Jego synem był Franciszek hrabia Wodzicki, oficer Wojska Polskiego i kawaler orderu *Virtuti Militari*.

W 1864 roku część wsi należąca do Wodzickich została uwłaszczona i powstało tutaj 49 gospodarstw chłopskich na 307 morgach ziemi. Obok wsi istniał folwark ziemski liczący w 1878 roku ponad 600 mórg ziemi. W następnych latach folwark został zapewne rozparcelowany, brak o nich danych z początków XX wieku.

Świniary Zielenieckie wzięły nazwę od wsi Zielonki, które stały się ośrodkiem dóbr ziemskich odłączonych od Zborowa (patrz Zielonki). Brak danych o dziedzicach tej wsi. Wiadomo, że w 1864 roku w tej części wsi powstało 18 gospodarstw na 206 morgach ziemi. Nie notowano w tej części folwarku.

Dane o Świniarach ze *Słownika Geograficznego* informują o wsi parafialnej w gminie Pawłów przy drodze z Korczyzna do Pacanowa. Był we wsi kościół i szkoła początkowa.

W opisie parafii z początku XX wieku znajdujemy informacje, iż w 1922 roku ksiądz Paweł Wołoszym „wystawił kosztem 8 milionów marek wygodną i bardzo praktycznie obmyślaną plebanię”.

W 1921 roku Świniary dzieliły się na dwie części: Świniary Kościelne liczące 72 domy i 373 mieszkańców oraz *Świniary Zieloneckie* liczące 75 domów i 407 mieszkańców⁴⁴.

W okresie międzywojennym kowalem we wsi był zakład kowalski należący do J. Starościaka oraz drugi zakład własność A. Więckowskiego. Istniał tutaj i w Zielonkach zakład mleczarski Rakowskiego. Sklep z artykułami spożywczymi należał do M. Nowickiej⁴⁵.

11 Wełnin

W kronikach zapisano jako Velnin lub Wielnin. Nazwa pochodzi od staropolskiego słowa *welna*, *welń*, które wtedy oznaczało falę (nazwa być może pochodzi od pobliskich rzek). Pierwszy raz wieś wspomniana została w 1470 roku. Miała łany kmieci i karczmę. Dziesięcinę 12 grzywien dawano kościołowi w Gnojnie.

Wieś od początku była wsią królewską i wchodziła w skład starostwa nowokorczyńskiego (zarząd dóbr królewskich). W 1579 mieszkało tu czternastu kmieci na 6 łanach, dwóch zagrodników i 5 chałupników. Ponieważ Wełnin była wsią królewską, w latach 1561, 1661 i 1789 przeprowadzono lustracje. Według danych z 1561 roku mieszkało tam „piętnastu kmieci na półłankach płacących czynszu po 10 gr. od głowy”. Wg lustracji jeden z nich “włodarz na półłanku siedzi nic nie płaci ani robi”. Były we wsi dwie karczmy i mieszkał jeden zagrodnik. Mieszkańcy płacili też podatek od łąk i wyrębów leśnych. W 1579 według rejestrów podatkowych mieszkało tu: czternastu kmieci na 6 łanach ziemi, dwóch zagrodników i pięciu chałupników.

W 1661 roku, według lustratorów, mieszkańcy skarżą się, że kiedyś było nawet szesnastu kmieci jeszcze niedawno siedmiu, teraz tylko czterech (jest to czas po potopie szwedzkim, gdy Polska straciła znaczny odsetek mieszkańców). Kmiecie płacili czynszu po 1 florenie. Każdy daje też w ramach podatku po dwie kury rocznie. Istniały tu stawy królewskie (Babice i Grotowka), których pilnował stawowy, czynszu nie płacąc. Na stawie był młyn o dwóch kołach, młynarz płacił czynszu 10 florenów. “łaki bywały przy tej wsi [...] teraz pozarastały”. Mieszkało też tam dziewięciu zagrodników, czynszu rocznego płacących po 15 groszy. Karczmy były dwie, płaciły podatku po 2 floreny. Pierwszą karczmą zarządzał Wojciech Formost (Formoff), a drugą Matias Tomaszek.

⁴⁴ *Skorowidz miejscowości...*, s. 137.

⁴⁵ *Księga Adresowa...*, s. 255.

Według lustracji z 1789 roku było we wsi szesnastu kmieci płacących czynszu po 16 zł, oraz oddających po dwie kury i 10 jaj rocznie. Zagrodników było dwunastu. Na stawie grotowskim był młyn, którego prawo użytkowania dostał Tomasz Fortuna jeszcze za Jana III Sobieskiego, Spadkobiercy dostali potwierdzenie dzierżawy od Augusta II, Augusta III oraz od Stanisława Augusta w dniu 19 VIII 1758 roku. Młynarz płacił czynszu 30 zł, ale "że teraz woda w górze od dziedziców Zborowa obrócona w inne miejsce przez co w lecie bardzo rzadko kiedy miele dla niedostatku wody, dlatego czynszu płaci teraz 10zł". Była też we wsi karczma "tamże zajezdna z drewna na węgiel wybudowana częścią słomą a częścią gontem pokryta". W karczmie znajdowały się dwie izby gościnne, komora i kuchenka z piecem.

Po 1795 roku Wełnin stał się wsią rządową kolejnych państw zaborczych w Polsce. Zarządzała nią Komisja Skarbu Królestwa Polskiego. W 1827 roku ta wieś rządowa liczyła domów i 346 mieszkańców. W czasie uwłaszczenia powstało tutaj 49 gospodarstw na 307 morgach ziemi. Wieś włączono do gminy Zborów. Powstała tutaj szkoła początkowa.

W 1921 roku w Wełninie notowano 165 domów i 881 mieszkańców. Miejscowość należała do gminy Pawłów⁴⁶. Księga Adresowa Polski informuje o tym, że sklepy bławatne i jednocześnie spożywcze w tej wsi należały do L. Juszczyka i J. Uchwały. Kowalek był J. Pawlak. Zakład mleczarski stanowił własność A. Rakowskiego⁴⁷. Resztki ziemi państwowej istniały tutaj jeszcze na początku lat dwudziestych, kiedy to nastąpiła ich parcelacja⁴⁸.

12 Włosnowice

Nazwa pochodzi od zniekształconej nazwy ludzi, którzy tam mieszkali mających związki w Włochami. Po raz pierwszy nazwa wsi pada w 1413 roku. (Włosinowice). Wieś wspomniana jest przez kroniki Długosza. Według niego w połowie XV wieku wieś miała 4 łany ziemi uprawnej, karczmę, a dziesięcinę dawano kościołowi w Świniarach. Był też folwark rycerski, który dziesięcinę w wysokości 2 grzywien dawał kościołowi w Solcu. W 1579 roku wieś była własnością Andrzeja Zborowskiego. Miał on dziewięciu kmieci na 1 i ½ łanie jednego zagrodnika i dwóch komorników.

Od XVII aż do XVIII wieku była to część dóbr zborowskich. Na XIX wieku w wyniku podziału tych dóbr Włosnowice stały częścią dóbr Janów, skupionych wokół folwarku Janów koło Solca. Dobra te należały do syna Karola Godefroya – Juliana Godefroy (ur. 1836), uczestnika powstania styczniowego. Do tych dóbr należał także Solec. W 1827 roku stało tu 28 domów i mieszkało 172 mieszkańców. W czasie uwłaszczenia ziemi dworskiej powstało tutaj 30 gospodarstw na 415 morgach ziemi. Obok wsi istniał folwark ziemski liczący 310 mórg.

Przełom XIX i XX wieku to czas parcelacji ziemi dworskiej oraz powstawania licznych osiedli wokół Włosnowic. Według danych ze spisu powszechnego z 1921 roku Włosnowice dzieliły się ówczesnie na wieś, folwark i Włosnowice Nowe. We wsi notowano 50 domów i 294 mieszkańców, w folwarku 3 domy i 13 mieszkańców, Włosnowice Nowe liczyły 16 domów i 74 mieszkańców⁴⁹. Mapy z lat trzydziestych XX wieku pokazują osiedla wokół Włosnowic: Lisianki, Ugory, Woźnica, Przymiarki, Teofilów, Błonie i wspomniane

⁴⁶ *Skorowidz miejscowości...*, s. 134.

⁴⁷ *Księga Adresowa...*, s. 309.

⁴⁸ *Archiwum Państwowe w Kielcach*, zespół 746, sygn 109-110.

⁴⁹ *Skorowidz miejscowości...*, s. 138.

wyżej Włosnowice Nowe. Na północnych krańcach wsi istniała cegielnia oraz dwór z folwarkiem (77 ha). Jego właścicielem w latach dwudziestych był Roman Różyński⁵⁰.

13 Zagaje Kikowskie

Nazwa pochodzi od słowa gaj (las). Początkowo był to tylko folwark. Powstał na początku XIX wieku w ramach dóbr zborowskich i dlatego zwano je Zagaje Zborowskie. W 1827 roku stał tu 1 dom i mieszkało 6 mieszkańców. W wyniku podziału dóbr zborowskich folwark Zagaje stał się częścią dóbr Kików. Folwark liczył 185 mórg obszaru.

W końcu XIX wieku dobra kikowskie kupili Żydzi. Folwark należał na początku XX wieku do Farejzajena Chaima liczył ówczesnie 256 ha⁵¹. Dane z 1921 roku mówią jeszcze o folwarku Zagaje, lecz mapy z lat trzydziestych pokazują już wieś liczącą ponad 20 domów.

14 Zagajów

Nazwa pochodzi od słowa gaj, las. Oznaczała wieś położoną za lasem. Wieś wspomniana była przez kroniki Długosza. W połowie XV wieku wieś należała do Spytka z Melsztyna herbu. Leliwa. Miała łany kmiece, karczmę (własność plebana z Piask Wielkich) dziesięcinę oddawano biskupowi krakowskiemu. Miejscowość związana była z parafią Piaski Wielkie.

W XVI wieku miejscowość należała do możnego ówczesnie rodu Gnojeńskich. Herbarz A. Bonieckiego zapisał o tym rodzie: *Mikołaj [Gnoiński], właściciel Wielkiego Piasku i Zagajowa 1507 r., sprzedał w 1517 roku Żegocin Hinkowi i zabezpieczył posiadanie, Barbarze z Biechowskich. Syn jego Stanisław procesuje się 1519 r. z Norbertankami Zwierzynieckimi. Tenże Stanisław, właściciel Wielkiego Piasku, (...) Jan, prawdopodobnie syn Stanisława, bo właściciel Wielkiego Piasku 1583 roku, żonaty z Zofią Filipowską, pozostawił synów: Jakóba, Jana, Piotra i Krzysztofa, oraz córki: Dorotę, Barbarę Zofię i Katarzynę, dziedziczących na Wielkim Piasku*⁵².

Już wtedy (XVI wiek) była to dość spora miejscowość liczącą kilkanaście gospodarstw kmiecych⁵³. W następnych latach Zagajów staje się własnością dziedziców Rzegocina. Według danych z 1784 roku wieś podzielona była na dwie części. Jedna należała do Russockiego – dziedzica działu w Rzegocinie, a druga do bliżej nie znanego Tatosta⁵⁴.

W 1827 rok było tu 20 domów i 106 mieszkańców. W XIX wieku cała wieś należała do dóbr Rzegocin. Według *Słownika Geograficznego* w czasie uwłaszczenia ziemi dworskiej powstało tutaj 32 gospodarstwa na 444 morgach ziemi. Nazwę wsi zapisano niekiedy jako *Zagajewo*.

Po uwłaszczeniu ziemi dworskiej obok wsi pozostał obszar dworski- folwark. Początkowo stanowił część dóbr Rzegocin, lecz w 1881 roku został oddzielony i odtąd stał się

⁵⁰ *Księga Adresowa...*, Zborów.

⁵¹ *Księga Adresowa...*, s. 320.

⁵² Boniecki A, *Herbarz...*, *Gnoińscy dawniej zwykle Gnojeńscy czasem Gnojniccy h. Warnia*

⁵³ *Źródła Dziejowe...*, tom XIV, s. 200.

⁵⁴ *Regestr Diecezjów...*, s. 304.

samodzielnym majątkiem ziemskim. W drugiej połowie XIX wieku folwark Zagajów liczył 459 mórg obszaru, w tym 335 mórg gruntów ornych. W folwarku notowano trzy budynki murowane i trzy drewniane⁵⁵.

Spis powszechny z 1921 roku wymienia miejscowość Zagaje w gminie Zborów liczącą 44 domy i 228 mieszkańców. Obok wsi znajdował się ówczesnie niewielki folwark z 1 domem i 4 mieszkańcami⁵⁶. Zapewne już wcześniej, na przełomie XIX i XX wieku tutejszy folwark został rozparcelowany i powstała Kolonia Zagajów widoczna na mapach z lat trzydziestych. Część miejscowości zwano Młynek.

15 Zagórzany

Nazwa pochodzi od formy osadniczej opisującej sposób zamieszkania – za górą. Wieś była wymieniona w dokumencie z 1232 roku opisującym wsie oddające dziesięcinę klasztorowi w Sulejowie z polecenia Fullona -arcybiskupa gnieźnieńskiego. W XV wieku było to gniazdo rodziny Hinków herbu Topór. W genealogii tego rodu znajdujemy zapis: *Akta proszowskie z 1383 r. wspominają o Mikołaju z Gorynic (St. Pr. P. Pom. VIII), który jako Mikołaj z Zagorzan, był burgrabią krakowskim 1405 roku. Synowie jego: Hinek i Jan. Hinek piszący się 1419 r. z Zagorzan, następnie już 1420 r. z Gorynic, dzierżawił Tęczyn 1421 r. Jego synami byli: Jan na uniwersytecie krakowskim 1444 r., Mikołaj, Hynek, kanonik kielecki i Piotr, dziedzice Gorynic za czasów Długosza. Mikołaj, dziedzic Gorynic i Ostrężnicy, miał dwóch synów: Mikołaja i Hinka, których skarżą 1491 i 1493 r. Paczołtowski i Pirocki o napad. Jan Goryniecki karany 1518 r. za niedopuszczenie egzekucyi Niesułowskiemu w Gorynicach i Ostrężnicy. Elżbieta z Gorynic, żona Szczęsnego Dembińskiego, pozwana 1539 r. o Gorynice przez Piotra Zagorzeńskiego i Zbigniewa Hynka, Dorota, [nieznany ojciec poniższego rodzeństwa] siostra Mikołaja Hinka, wdowa 1492 r. po Janie z Brzezinki, kasztelanie oświęcimskim. Jan, syn Mikołaja, burgrabiego krakowskiego, piszący się z Zagorzan, na uniwersytecie krakowskim 1402 r., starosta biecki 1437 r., ochmistrz królowej Zofii 1440 r. i jej stolnik 1446 r. W końcu kasztelan zawichostki 1453 r. Synowie jego: Jan na uniwersytecie krakowskim 1434 r., kanonik u Św. Idziego w Krakowie 1444 r., altarysta kolegiaty Św. Stanisława na zamku krakowskim; Piotr na uniwersytecie krakowskim 1451 r., kustosz Św. Idziego pod zamkiem krakowskim i pewnie Hynek i Maciej, bo wszyscy czterej dziedzice Zagorzan za czasów Długosza. Oprócz tego Hinek był dziedzicem Kuchar, a Maciej - Żegocina i Hinkowa. [nieznany ojciec poniższego rodzeństwa] Zbigniew, Stanisław i Maciej, sprzedali Zagorzany Gnojeńskiemu, o co pozwała ich 1519 r. siostra ich Anna Kołaczkowska i Jakubowski, nabywca praw od brata ich stryjecznego Piotra, pragnąc odkupić tę wieś na mocy prawa bliższości⁵⁷. Jak widać na początku XVI wieku dziedzice wsi pochodzący z ubogiej szlachty wyprzedali swoje dobra Gnojeńskiemu. W 1579 właścicielką wsi była pani Gnojeńska miała ona: sześciu kmieci na 3 łanach ziemi, jednego zagrodnika i ośmiu chałupników. W 1784 roku właścicielem wsi był Michał Bukowski – szambelan królewski⁵⁸.*

W roku 1827 było tu 18 domów i 78 mieszkańców. W czasie uwłaszczenia powstało tutaj 21 gospodarstw na 171 morgach ziemi. Obok wsi istniał także folwark. W Zagórzanych

⁵⁵ Słownik Geograficzny..., XIV, s. 258.

⁵⁶ Skorowidz miejscowości..., s. 138.

⁵⁷ Boniecki A, Herbarz..., t. 7, str. 281: Hinkowie v. Hynkowie v. Chinkowie h. Topór

⁵⁸ Regestr Diecezjów..., s. 303.

w 1921 roku notowano 24 domy i 133 mieszkańców. W miejscowym folwarku było 2 domy i 45 mieszkańców, w tym 6 Żydów i 2 prawosławnych⁵⁹. Folwark Zagórzany w okresie międzywojennym liczył 222 ha i należał do Adama Romiszewskiego⁶⁰.

16 Zborów

Kiedy powstał Zborów trudno ustalić. Pierwotnie była to własność klasztorna. Miejscowość powstała najpóźniej na początku XIV wieku, ponieważ pierwsza dane pochodzą z 1339 roku, kiedy to klasztor łysogórski przekazał Zborów Przybkowi – podsędkowi krakowskiemu w zamian za wsie Rzepin, Żyrniki i inne⁶¹. Przybek zwany był Kuropatwa i pieczętował się herbem Śreniawa. Herbarze zapisały o nim: *Synów jego znamy dwóch: Marcina i Piotra, piszących się z Grodziny i z Opatkowic. Obaj ożenili się z córkami Gernka (Garnka??) z Talewa, Marcin z Jadwigą, (..... Po Marcinie, zdaje się, zostały tylko córki, z których jedna wniosła część Grodzin Sulimczykom z Garbowa, i była babką Zawiszy Czarnego, a druga wniosła Zborów Jastrzębczykom i była matką Marcisza z Zborowa 1386 roku*⁶². Jak widać wśród dziedziców Zborowa można znaleźć przodków samego Zawiszy Czarnego. Z tekstu wynika także, że dobra Zborów drogą wiana dostały się w ręce rycerzy herbu Jastrzębczyk i dziedziczył tu Marcisz ze Zborowa herbu Jastrzębczyk.

Właśnie rodzinę Jastrzębczyków wymienia Jan Długosz w swoich kronikach. Według niego Zborów w parafii Solec miał łany kmiecie, karczmy, dziesięcinę oddawał kościołowi w Gorzycach. We wsi istniał też folwark rycerski (osada rycerska często warowna), który dziesięcinę oddawał w wysokości 2 grzywien kościołowi w Solcu⁶³.

Według rejestru poborowego z 1508 roku Zborowscy, z tej wsi i okolicznych płacili 9 grzywien podatku. Od nazwy wsi gałąź rodu Jastrzębców przybrała nazwisko Zborowskich właśnie od nazwy tutejszej wsi- Zborów.

W XVI wieku ród Zborowskich był szeroko znany w całej Rzeczypospolitej. Zapewne właśnie tutaj, z Zborowie, urodził się Marcin Zborowski (1492-1565). Brak danych o jego wykształceniu i początkach kariery. Musiał to być jednak bardzo zdolny człowiek, skoro z nieznanego szerzej rodu uczynił Zborowskich jednym z pierwszych w Rzeczypospolitej. Doszedł do wielu godności w państwie. Był podczaszym królewskim, starostą małogoskim, kasztelanem kaliskim, wojewodą kaliskim, wojewodą poznańskim, kasztelanem krakowskim. Zajmował więc najważniejsze stanowiska senatorskie w Polsce, w tym prestiżowy urząd kasztelana krakowskiego. Jego pozycja w państwie była tak silna, że w 1540 roku oskarżano go nawet o próbę zamachu stanu. Na pewno był cały czas właścicielem Zborowa, ale czy tu mieszkał na stałe trudno ustalić. Posiadał liczne zamki (Korzkwia, Oleśnica) i zapewne tam się przeniósł. Dochował się licznych synów. Brak danych gdzie się urodzili być może właśnie w Zborowie. Byli to: Marcin – kasztelan krakowski, Piotr – wojewoda krakowski, Jan - kasztelan gnieźnieński, Andrzej marszałek nadworny króla Henryka, Krzysztof – podczaszy koronny i słynny Samuel Zborowski- wyrokiem sądu ścięty przez kata. Liczny ród Zborowskich w połowie XVI wieku zajmował jedną z pierwszych pozycji w państwie. Znani jednak byli także z wichrzycielstwa. Była to rodzina wyznająca kalwinizm.

⁵⁹ *Skorowidz miejscowości....*, s. 138,

⁶⁰ *Księga Adresowa Polski....*, s. 320.

⁶¹ *Słownik Geograficzny*, tom XIV, s. 525.

⁶² Boniecki A, *Herbarz....*, t. 13, str. 233: *Kuropatwowie h. Szreniawa*

⁶³ *Słownik Geograficzny*, tom XIV, s. 525.

Po śmierci Marcina Zborowskiego w 1565 roku dobra Zborów przejął jego syn Andrzej Zborowski. W czasie elekcji królewskiej po śmierci Zygmunta Augusta rodzina Zborowskich poparła Henryka Walezego i tenże z wdzięczności uczynił Andrzeja swoim marszałkiem nadwornym. Andrzej Zborowski jako jedyny z braci przeszedł na katolicyzm. Ożenił się Barbarą Jordan wdową po Piotrze Zbaraskim. Miał z nią trzech synów i trzy córki. W 1575 roku Zborowski wraz z braćmi poparł elekcję Stefana Batorego. Pomoc takiej rodziny magnackiej bardzo pomogła Batoremu. Jednak Batory pominął rodzinę Zborowskich przy awansach na urzędy. W czasach Stefana Batorego miała miejsce głośna sprawa wykonania wyroku sądowego kary śmierci na Samuelu Zborowskim -słynnym hetmanie kozackim (brat Andrzeja) przez ludzi Jana Zamojskiego. Chodziło o wcześniejsze zabicie człowieka w afekcie przy królu Henryku Walezym. Takie sprawy karano śmiercią. Samuel Zborowski stał się jednak dla wielu szlachciców przykładem obrony wolności szlacheckiej. Od tej pory Zborowscy stanęli w opozycji wobec króla. Znani byli z sobiepaństwa i wicherzycielstwa. Król Batory natomiast cenił sobie prawo. Andrzej Zborowski pozostawał przez długie lata w konflikcie z kasztelanem sandomierskim Janem Tarnowskim. To właśnie Tarnowskiemu, a nie Zborowskiemu król oddał w dzierżawę starostwo stopnickie. W czasie bezkrólewia w 1587 roku Zborowski najechał zbrojnie Stopnicę i pojmał Tarnowskiego oraz jego rodzinę. Dopiero za wstawiennictwem krewnych Tarnowskiego odzyskał wolność.

W czasie elekcji królewskiej po śmierci Batorego Zborowscy poparli Habsburgów i stanęli na czele zbrojnej wyprawy po koronę polską. W bitwie pod Byczyną Andrzej Zborowski został pobity przez Jana Zamojskiego i dostał się do niewoli. Z końcem XVI wieku pozycja rodu Zborowskich upada, a sam ród na początku XVII wieku wymiera całkowicie.

Zachował się do naszych czasów spis podatkowy Zborowa z 1579 roku. Według niego Zborów- własność Andrzeja Zborowskiego liczyła czternastu kmieci (14 gospodarstw) na 2 i ½ łanie, jednego zagrodnika i dwóch komorników.

Na przełomie XVI i XVII wieku dobra zborowskie weszły w posiadanie Tarnowskich. Dziedziczył tu Stanisław hrabia Tarnowski, ten sam, z którym Zborowski toczył właśnie. Tarnowski tytułowany jest w monografii rodu Tarnowskich dziedzicem „Zborowszczyzny”⁶⁴. Ówczesna Zborowszczyzna obejmowała wielki obszar. Na północy sięgał Sułkowic i Kikowa. Na wschodzie Magierowa, Włosnowic i części Świniar, na zachodzie po Piasek Mały.

Tarnowski był sojusznikiem Jana Zamojskiego, a więc wroga Zborowskich. Ciekawostką jest fakt, że bliski krewny Tarnowskiego był mężem siostry Andrzeja Zborowskiego⁶⁵. Hrabia Stanisław Tarnowski ożenił się z Zofią Ocieską, miał z nią trzy córki i pięciu synów. Hrabia Tarnowski zmarł w 1608 roku. Z synów hrabiego Tarnowskiego dwa umarli w młodości (Jan Amor i Stanisław. Dobra zborowskie odziedziczył Gabriel hrabia Tarnowski. Był starostą generalnym krakowskim, posłem na sejm. *Według podziału dóbr po rodzicach oblatowanym w grodzie krakowskim w 1619 roku otrzymał dobra zborowskie wraz z zamkiem: Jarow, Solec, Żuków, Piasek, Gadawę, Sułków, Włoszonowice, Kików, Lubasz, Lubaską Wolę, Górki, Budrzychowice, Bossowice, Szreniawę vel Wólkę, Faleczynm Suchąwolę, Stobnicę, Rudę i zamek Gródek*⁶⁶. Jeden z heraldyków pisał o nim: „Piękne były od Boga talenty, które go do najprzedniejszych w tem Królestwie godności sposobiły (....).

⁶⁴ Żychliński T. Złota Księga Szlachty Polskiej, tom VI, s. 346.

⁶⁵ Tamże, s. 347.

⁶⁶ Tamże, s. 349.

Ożenił się z Katarzyną Warszycką w 1628 roku, lecz zmarł w dwa lata później bezpotomnie⁶⁷.

Dobra zborowskie odziedziczył następnie młodszy brat Gabriela Tarnowskiego-Michał Stanisław hrabia Tarnowski. Michał młodość spędził na wojnach z Turcją. W Polsce miał liczne urzędy i godności. Ożenił się z hrabianką Czobor z Węgier stając się panem wielkiej fortuny w tym kraju. Miał z nią dwóch synów: Piotra Pawła i Jana Stanisława Amora oraz córkę Zofię, która odziedziczyła Zborów. Zofia Tarnowska wyszła za mąż za Andrzeja z Dąbrowicy Firleja, a po jego śmierci za Gabriela hrabiego Illyeshazego. Małżonkowie mieszkali właśnie z Zborowie. Po śmierci hrabiego Illyeshazego Zofia wyszła za mąż za Jana Samuela Prażmowskiego brata prymasa Polski. Zofia z Tarnowskich zmarła w 1685 roku przeżywając również trzeciego męża⁶⁸.

W międzyczasie dobra zborowskie odziedziczył brat Zofii- Jan Stanisław Amor hrabia Tarnowski „*dzieńdzic majętności Dzikowskiej, Zborowskiej, Przeclawskiej, dalej Krasnobrodu i innych dóbr*”⁶⁹. Był to przodek dwóch kwitnących później gałęzi rodu Tarnowskich. Ożenił się z Zofią Barbarą z Dąbrowicy Firlejówną, córką Andrzeja Firleja. Założył siedzibę rodu w Dzikowie pod Tarnobrzegiem. Zmarł w 1689 roku. Jego synem był Stanisław Amor hrabia Tarnowski „*pan na Krasnobrodzie i Zborowie*”⁷⁰. Wymienianie Zborowa w tytulaturze rodu hrabiów Tarnowskich świadczy o znaczeniu tego majątku wśród Tarnowskich.

Stanisław Amor Tarnowski zmarł dość wcześnie i dobra zborowskie odziedziczył jego brat Michał Jacek Amor hrabia Tarnowski protoplasta linii dzikowskiej rodu Tarnowskich. Urodził się w 1685 roku- zmarł w 1718. Żenił się trzy razy. Ze związku z Aleksandrą Przerebską miał syna Józefa Mateusza Amora, który odziedziczył Zborowszczyznę. Tytułowano go wielkim hrabią Czoboru. Józef zmarł w 1744 roku.

Zarówno on jak i jego ojciec nie piastowali żadnych urzędów senatorskich, co się nie zdarzało często wśród Tarnowskich. Wynikało to z tego, że Józef Mateusz Amor Tarnowski był gorliwym stronnikiem Stanisława Leszczyńskiego, który nie długo uznawany był przez część szlachty za króla Polski. To właśnie w jego domu w 1734 roku zawiązano Konfederację Dzikowską. Związek szlachty popierającej Leszczyńskiego podczas drugiej jego próby objęcia tronu. Leszczyński ostatecznie nie został królem Polski i jego stronnicy nie doszli do wielu stanowisk. Józef Mateusz Tarnowski ożenił się z Konstancją Różą Dunin Karwicką i miał z nią pięcioro dzieci.

Z synów hrabiego Józefa Mateusza dobra Zborowskie odziedziczył hrabia Joachim. Joachim hrabia Tarnowski w 1755 roku został podkomorzym królewskim na dworze Augusta III Sasa (jego ojciec nienawdził Sasów), następnie starostą sulejowskim. W 1764 roku brał udział w sejmie elekcyjnym króla Stanisława Poniatowskiego. Król Stanisław August Poniatowski odznaczył Joachima orderem ś. Stanisława. Był to ostatni z Tarnowskich w Zborowie. W 1796 roku hrabia Joachim sprzedał klucz zborowski Józefowi Wielogłowskiemu staroście olszańskiemu za sumę 684 000 zł⁷¹.

Józef Wielogłowski pan na Olszanach, Proszowie, Nadzowie i Bolowie w 1766 roku został stolnikiem wołyńskim i starostą olszańskim (po ojcu). Angażował się w dzieło odnowy Rzeczypospolitej. Uczestniczył w Sejmie Wielkim. Zapisano o nim „(...) *należał w sejmie*

⁶⁷ Tamże,

⁶⁸ Tamże, s. 354.

⁶⁹ Tamże.

⁷⁰ Tamże, s. 355.

⁷¹ Tamże, s. 365.

czteroletnim do wymownych i gorliwych popleczników reform i gorąco popierał konstytucję z 3 maja”. Ożenił się z Józefą Badenianką herbu Bończa. W 1796 roku kupił dobra zborowskie za 684 000 zł w złocie. W 1799 roku Wielogłowski wydał swoją córkę Mariannę za Ignacego Wielogłowskiego młodego prawnika i jednocześnie swojego bratanka.

Józef Wielogłowski nie długo cieszył się dobrami zborowskim zmarł jeszcze w 1799 roku⁷². Następnie Zborów odziedziczyły jego dzieci. Potomkowie Wielogłowskiego sprzedali dobra zborowskie swojemu bratu stryjecznemu Ignacemu Wielogłowskiemu mężowi ich siostry.

Ignacy Wielogłowski był ciekawą postacią swojej epoki. W 1779 roku rozpoczął karierę w sądach krakowskich. Został później radcą departamentu krakowskiego (1809). W końcu został sędzią stopnickim. „Obywatel zamożny i gospodarny” – zapisano w monografii rodu Wielogłowskich. Wielogłowski z małżeństwa ze swoją siostrą stryjeczną dochował się jedynaka Walerego (ur. 1801). Walery Wielogłowski „*nauki pobierał w Krakowie, objąwszy zaś po śmierci ojca znaczny majątek, pełnił urząd w Towarzystwie Kredytowym Ziemijskim*”. W 1830 roku wstąpił do wojska polskiego. Walczył w Powstaniu Listopadowym. Został odznaczony orderem Virtuti Militari i uzyskał stopień majora. Po upadku powstania nadal uczestniczył w tajnych organizacjach. W następnych latach był też znanym politykiem galicyjskim i wydawcą pism. Związany był z Galicją. Odziedziczył majątek Zborów po ojcu.

Właśnie za czasów Wielogłowskich przebudowano miejscowy dwór pochodzący z czasów XVI i XVII wieku (siedziba Zborowskich) na klasycystyczny pałac, który istnieje do dziś.

Matka Walerego Wielogłowskiego zmarła właśnie w Zborowie w 1833 roku. Jednak sam Walery nie miał najlepszego zdania o Zborowie. Wychował się pod opieką babki i nie czuł się z tym miejscem związany. Uważał Zborów za miejsce przeklęte „*od czasu gdy go bracia Zborowscy posiadali, a strzelali do siebie z dwóch pałaców naprzeciw siebie stojących*” - pisał w książce "Dom mojej babki. Dlatego też zaraz po śmierci matki Marianny Wielogłowskiej z Wielogłowskich (1833) sprzedał dobra zborowskie Karolowi Godefroy. Zapewne właśnie wtedy doszło do podziału rozległych dóbr na mniejsze części. Odpadły od Zborowa dobra Zielonki-Świniary (część wsi) oraz Kików z okolicznymi folwarkami, również Sułkowice z Piaskiem Małym. Z czasem odeszły również wsi Solec, Włosnowice z folwarkiem Janów. Zborowszczyzna rozpadła się na małe działki. Sam Zborów w tym czasie był sporą miejscowością. W 1827 roku liczył 55 domów i 368 mieszkańców.

Karol Godefroy pochodził z francuskiej szlachty. W 1835 roku rozpoczął eksploatację źródeł soleckich. Dobra zborowskie w połowie XIX wieku obejmowały wsie Zborów, Żuków i Magierów oraz folwarki. O Karolu Godefroy wspomniał jego potomek „*Dziadek Karol Godefroy dorobiwszy się znacznego majątku na dzierżawie starostwa rabsztyńskiego, nabył później, jak nadmienilem, pod miastem powiatowym Stopnicą dobra Zborów, zamieszkał w tamiecznym starym pałacu i ożenił się z hrabianką Joanną Wessel. Miał z nią dwóch synów: Juliana i Józefa oraz córkę jedyną Karolinę, która wyszła za mąż za obywatela ziemskiego z sąsiedztwa Ludwika Walchnowskiego właściciela wsi Niziny za Stopnicą. Syn starszy dziadka, Godeffroy Julian, urodzony 1836, właściciel wsi Włosnowice pod Stopnicą, uwolniwszy się z pod sądu wojennego i więzienia politycznego w Chęcinach pod Kielcami, jako członek miejscowej organizacji powstania w 1863 roku, emigrował do Krakowa i tam zmarł w młodym wieku w czerwcu 1872 roku*”⁷³.

Karol Godefroy w 1865 roku ufundował trzy krzyże jako wotum wdzięczności za uwolnienie syna. Stały one przy wyjeździe ze Zborowa do Żukowa, przy drodze ze

⁷² Tamże, s. 415.

⁷³ <http://www.powstanie1863.muzeumhistoriikielc.pl/>

Zborowa do Solca Zdroju oraz przy drodze z Żukowa do Piasku Małego. Karol Godefroy na starość zamieszkał w Nizinach u swojej córki. Zmarł w 1878 roku. Majątek Zborów objęła następnie rodzina Walchnowskich.

Opis wsi Zborów ze Słownika Geograficznego z roku 1888 mówi o wsi i folwarku. Wieś należała do parafii Solec. Z Zborowie notowano szkołę początkową, młyn wodny, urząd gminy, powstały w 1864 roku. Podczas uwłaszczenia powstało tutaj 78 gospodarstw na 549 morgach ziemi.

Według Księgi Adresowej Polski z 1929 roku właścicielem majątku Zborów liczącego 446 ha był Andrzej Walichnowski. We wsi istniał zakład kołodziejski J. Krupy, zakład kowalski W. Pluty oraz sklepy spożywcze: J. Nowaka i A. Stawiarza⁷⁴. W 1921 roku w Zborowie notowano 113 domów i 629 mieszkańców, w tym 32 Żydów. W miejscowym folwarku notowano 9 domów i 123 mieszkańców, w tym 10 Żydów⁷⁵.

17 Zielonki

Zielonki zwane też Zielonka zostały założone na początku XIX stulecia na gruntach oddzielonych od dóbr Zborów. W 1827 roku notowano tutaj 7 domów i 260 mieszkańców. Duża liczba mieszkańców świadczy o tym, że istniał tu duży folwark. Zielonki stały się ośrodkiem samodzielnego majątku ziemskiego obejmującego: Zielonki, część Świniar należących wcześniej do Tarnowskich oraz Ludwinów. W 1864 roku grunty włościańskie w tej wsi zostały uwłaszczone. Powstało wtedy 18 gospodarstw na 87 morgach ziemi. Folwark liczył 433 morgi⁷⁶ ziemi i był zlokalizowany na południe od obecnej wsi. Na przełomie XIX i XX wieku (po 1895 roku) folwark ten został rozparcelowany i powstały Zielonki Kolonia. W latach trzydziestych wieś Zielonki i kolonia w gminie Pawłów liczyły ponad 40 domów.

18 Żuków

Nazwa pochodzi od staropolskiego imienia Żuk. Według Długosza w połowie XV wieku dziedzicem wsi był Jan z Rytwian wojewoda krakowski. Wieś posiadała łany kmiece, karczmę i zagrodników. Dziesięcinę - 4 grzywny oddawano kościołowi w Opatowcu. Istniał też folwark rycerski, z którego dziesięcinę oddawano kościołowi w Solcu. W 1579 była to własność Andrzeja Zborowskiego miał on: dziesięciu kmieci na 2 ½ łanie. W następnych latach była to własność Tarnowskich. W 1827 roku wieś miała 22 domy i 147 mieszkańców. W 1888 roku wieś należała do gminy Zborów, parafii Solec .

Wieś Żuków w 1921 roku liczyła 58 domów i 287 mieszkańców⁷⁷.

⁷⁴ Księga Adresowa..., s. 320.

⁷⁵ Skorowidz miejscowości..., s. 137.

⁷⁶ Słownik Geograficzny..., tom XIV, s. 603.

⁷⁷ Skorowidz miejscowości..., s. 138.